מצוות קידושין

הרב דוד מנשה

א. פתיחה

ב. סוגיות הגמרא

ג. שיטות הראשונים

ד. המגמות במערכת הקשר שבין האיש לאישה

ה. סיכום קצר לשיטות הראשונים

ו. נפק"מ נוספות לשאלה האם ברכת הקידושין היא ברכת השבח או המצוות

ז. להוציא ידי חובה ברמקול את החתן בברכת הקידושין

ח. הערה בדין אמצעי מניעה – לאור החיבור של התורה וחז"ל בין הזוגיות לפרו ורבו

א. פתיחה

ישנם שני סוגי נושאים בסדר נשים: נושאים הקשורים להתנהלות הרגילה של החיים, הבאות לידי ביטוי בהלכות אישות, העוסקות בדרכים לבנות מערכת של אישות, ובחיובים והזכויות שבאותה מערכת. ונושאים הקשורים לתקלות שונות כמו גירושין, אונס ופיתוי, סוטה וכדומה. הרמב"ם מנה ארבע מצוות בהלכות אישות, שתיים בהלכות גירושין שלוש בהלכות ייבום וחליצה חמש בהלכות נערה בתולה ושלוש בהלכות סוטה.

מסכתנו עוסקת במצוות הקידושין ותחילה יש לברר האם זוהי מצווה מהתורה? האם התורה מצווה אותנו "כי יקח איש אישה ובעלה" או שהיא מתארת אפשרות שכאשר אדם קידש אישה ע"י בעילה הוא חייב לגרש אותה בספר כריתות? מדוע התורה לא ניסחה את הקידושין כציווי ברור "ולקחת אישה ובעלתה"? (כי משמש בארבע לשונות אי דילמא אלא דהא ואף אחד מהם אינו לשון ציווי).

האם יש מצווה בעצם מעשה הקידושין והנישואין, או בעצם החיים בתור אדם נשוי, גם בקידושין שלא יובילו למצוות פרו ורבו? האם זוהי מצווה דאורייתא או דרבנן? או שמא אין בקידושין מצוה עצמית אלא היא חלק/התחלה של מצוות פרו ורבו? האם מי שקידש אישה ולא קיים פרו ורבו קיים מצווה או שהוא רק עשה מעשה של מצווה בלי הקיום- מעין חצי מצווה? יש מצוות כאלו שבהם יש פער בין מעשה המצווה לתוצאה שלה שהיא הקיום שלה. בפריה ורביה המעשה הוא ההשתדלות להביא ילדים לעולם והמצווה מתקיימת כאשר יש לו בן ובת שנולדו לו מנישואיו. וכ"כ ההר צבי (אבה"ע, א) שהמצווה היא לעשות מעשה כדי להביא למציאות של פרו ורבו. ובעבר הסברנו ככה במצוות תשביתו לפי חלק מהראשונים שמעשה ההשבתה המוטל על האדם הוא לבטל לפני חצות והקיום מצווה מתקיים כאשר מגיעים לתוצאה שהחמץ מושבת אחר חצות[1].

ושמא קידושין זה אפילו לא התחלה של מצווה אלא רק מעשה מתיר למי שרוצה, כשם שמי שרוצה לאכול צריך לברך ומי שרוצה לאכול בשר צריך לשחוט אבל אין חיוב על האדם לאכול בשר, כך מי שרוצה לבא על אישה צריך לקדש אותה תחילה?

[1] **אולם הרמב"ם כתב** בכותרת להלכות פסח שאיסור אכילת חמץ חל מחצות ואילו מצוות תשביתו מתקיימת בכול יום י"ד. משמע שזמן המצווה הוא גם לפני חצות ביום י"ד ולא רק זמן המעשה של הגברא? **ראיתי שהרב ליכטנשטיין** הביא מקור לרמב"ם מהירושלמי, שמשמע ממנו שמצוות תשביתו חלה בכול י"ד. אולם ברש"י נראה יותר לומר כמו ההגדרה שאמרנו.

וזה נפק"מ להבנת ברכת הקידושין, האם ברכת הקידושין היא ברכת המצוות על קיום מצוה מהתורה\מדרבנן או ברכת השבח? אם קידושין זה הכשר מצווה לכאורה לא מברכים על הכשר כשם שלא מברכים על בניית סוכה ועל עשיית תפילין ועל עשיית ציצית כפי שכתב השו"ע (יט, א)? האם יש מצוה בקידושין והברכה היא ברכת המצות, מדוע היא לא מנוסחת כמו ברכת המצוות "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לקדש אישה"? אם הברכה היא ברכת השבח מדוע לא תיקנו לברך על הקידושין ברכת המצות כשאר מצות? האם אין בקידושין אפילו מצווה מדרבנן?

ב. סוגיות הגמרא

המשנה בקידושין (מא.) אומרת שהאיש מקדש בו ובשלוחו והאישה מתקדשת בה ובשלוחה. הגמרא הקשתה מה המשנה רצתה להשמיע במילים "האיש מקדש בו" היה מספיק לכתוב "האיש מקדש בשלוחו" וברור שגם הוא בעצמו יכול לקדש? המילה בו מיותרת ולא ברור מה היא באה ללמד. הגמרא הביאה שהמשנה באה ללמד את הכלל שהוא קודם לשלוחו כי עדיף שהמצווה תעשה על ידו מאשר ע"י שלוחו כשם שגדולי האמוראים נטלו בעצמם חלק בהכנות לשבת. וכן עדיף שהמצווה תעשה על ידה יותר משתעשה ע"י שלוחה. באיכא דאמרי הרישא של המשנה "האיש מקדש בו ובשלוחו" באה להשמיע שהוא קודם לשלוחו בגלל חשש שיעבור על איסור ואהבת לרעך כמוך[2] הסיפא של המשנה "האישה מתקדשת בה ובשלוחה" באה להשמיע שהיא קודמת לשליח שלה כי מצווה בה יותר מבשלוחה ועדיף שאדם יקיים את המצוות בעצמו.

הגמרא מגדירה את מעשה הקידושין "מצווה". **משמע מהגמרא שגם האיש המקדש וגם האישה המקדשת מקיימים מצווה וכשם שיותר טוב לעשות את כול המצוות ללא שליח, כך יותר טוב לעשות את מצות הקידושין ללא שליח**[3]. **הוכחה זו קיימת בתנאי שההכנות לשבת מהווים מצוה ולא רק הכשר מצוה.** וכן משמע ברמב"ם שבת (ל, ו) שההכנות הם חלק ממצות כבוד שבת. אולם יש ראשונים שמשמע מהם שאין בהכנות לשבת קיום מצוה והם נחשבות

[2] בפשטות הבעיה שהיא תתגנה בעיניו והוא בכול זאת יישאר אתה ויחיה אתה חיי אישות ויעבור כול רגע על ואהבת לרעך כמוך כי היא שנואה ודחויה בעיניו ובכול זאת היא משמשת אותו ביחסי אישות ושאר ענייני הבית. לאישה אין חשש שתעבור על ואהבת גם אם מראה הבעל לא ימצא חן בעיניה כי היא מעדיפה לחיות אתו ולקיים את כול חובותיה כלפיו מאשר לחיות בבדידות.

[3] ואע"פ שביבמות (סה:) משמע שאישה לא מצווה בפריה ורביה, במצות קידושין היא מצווה לכן הגמרא אומרת שמוטב שהיא תתקדש בעצמה ולא ע"י שליח. הטעם לחלק בין מצוות פרו ורבו באישה לקידושין כתב המקנה (קידושין מא.) שאע"פ שאישה לא מצווה בפרו ורבו ולכן היא לא חייבת להתחתן מ"מ אם היא רוצה להתחתן היא מתחייבת במצוות קידושין כי אסור לקיים יחסי אישות ללא מצוות קידושין. לשיטתו מצוות קידושין באישה זהו מעשה מתיר שמתחייבת בו רק אישה שרוצה, כשם שמי שרוצה לאכול צריך לברך ומי שרוצה לאכול בשר צריך לשחוט.

רק להכשר מצווה. לפי"ז נראה שאין הוכחה מהלשון "מצווה בו יותר מבשלוחו" שיש מצוות קידושין כי אפשר לומר **שאין כוונת הגמרא למצווה ממש, אלא מדובר במטבע לשון שמבטא כול מעשה חיובי, גם מעשה שהוא הכשר מצווה או סיוע לקיום מצווה.** והתחדש שגם בהכשר מצווה יש דין של מצווה בו יותר מבשלוחו. **וכ"כ הר"ן** שהאישה מסייעת לבעל לקיים מצוות פרייה ורביה ולכן עדיף שהיא תתקדש בעצמה ולא ע"י שליח. לפי גישה זו אין ערך עצמי בקידושין, וכול עניין הקידושין זה רק הפריה ורביה. (אולם יש לחקור מדוע כתב שהיא מסייעת למצוות פריה ורביה ולא למצוות הקידושין. וכן מדוע שלא נאמר שהיא עצמה מקיימת את המצווה כי היא מוטלת גם עליה ונדון בזה לקמן).

המשנה בביצה (לו:) דנה באיסורי שבת ויו"ט שהם משום שבות ואין סיבה להתירם, ואיסורי שבת שהם משום מצווה דהיינו שהיה מקום להתירם בגלל שהם מצווה ובכול זאת נאסרו. ואיסורי שבת שהם משום רשות דהיינו שהם קרובים למצווה והיה מקום להתירם ובכול זאת נאסרו. הם נקראים רשות ביחס למצווה למרות שיש בהם קצת מצווה. **המשנה אומרת:** "ואלו הן משום רשות לא דנין ולא מקדשין ולא חולצין ולא מיבמין".

הגמרא שאלה מדוע קידושין זה לא מצווה? **הגמרא תירצה** "לא צריכא דאית ליה אשה ובנים". האם ניתן להוכיח מהגמרא שקידושין זה מצווה? הגמרא העמידה אוקימתא על המשנה שהיא מדברת רק במקרה שיש לאדם אישה ובנים והוא בא לשאת אישה נוספת. רק במקרה זה הקידושין מוגדרים "קצת מצווה". (רש"י כתב שיש בזה קצת מצווה מדין "לערב אל תנח ידיך[4]"), זאת אומרת שבכול שאר המקרים הקידושין נחשבים למצווה גמורה. לפי"ז מי שיש לו בנים ואין לו אישה או יש לו אישה ואין לו בנים- הקידושין עם אישה נוספת ייחשבו לו למצווה. מי שיש לו אישה ואין לו בנים אפ"ל שהמצווה היא פרו ורבו אולם מי שיש לו בנים ואין לו אישה אי אפשר לומר שהקידושין שלו נחשבים מצווה בגלל מצוות פרו ורבו כי הוא כבר קיים אותה וע"כ שיש מצווה עצמית בעצם הקידושין. **המקנה בקונטרס אחרון** (סימן כו) דחה שלעולם אפ"ל שאין מצוות קידושין גם אם אין לו אישה כלל. כוונת הגמרא שבאופן שיש לו בנים ואין לו אישה יש לו מצווה עשה לקדש אישה משום "לא תוהו בראה לשבת יצרה". ואע"פ שזוהי לא מצווה ממש, זה לא נחשב רשות.

[4] **השפת אמת הקשה** כיון שיש לו אישה שראויה ללדת לו בנים נוספים והוא כבר יכול לקיים עמה מצוות לערב אל תנח ידיך מדוע יש קצת מצווה בלשאת אישה נוספת? ולענ"ד שמא י"ל שזה בכלל ההשתדלות של לערב שאם לא יצליח להביא ילדים נוספים מהראשונה יביא מהשנייה. ואפילו יביא משניהם יש בזה קצת מצווה.

הגמרא במועד קטן (יח:) **אומרת:** "תנן אין נושאין נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות. וכמו כן לא מיבמין במועד, מפני ששמחה היא לו" ואין מערבים שמחה בשמחה. הגמרא דייקה שדווקא לשאת אסור אבל לקדש מותר? הגמרא דחתה "לא מבעיא לארס דלא קעביד מצוה אלא אפילו לישא נמי דקא עביד מצוה אסור". מהגמרא משמע שבקידושין אין מצוה רק בנישואין לכן לא צריך שהמשנה תאסור בפירוש לקדש במועד וזה כלול באיסור לשאת אישה במועד שאפילו במקום מצוות נישואין אין להקל ק"ו בקידושין.

ניתן לדחות את ההוכחה מהגמרא ולומר שקידושין זה התחלה של מצווה בשונה מהנישואין. יש דרגות שונות של מצוה, וקידושין היא מצוה בדרגה פחותה ביחס לנישואין. כוונת הגמרא שקידושין אינה מצוה מובהקת כדי הצורך להתירה במועד.

ג. שיטות הראשונים

1. שיטת רבינו יחיאל מפאריס

הריטב"א דקדק מהירושלמי שאכן מברכים על מצוות הקידושין. בירושלמי כתוב: "כול המצוות כולן מברך עליהם בשעת עשייתן חוץ מקידושין בבעילה" ומכאן שבקידושין בכסף ושטר מברכים ברכת המצוות. אך כתב שמנהג ישראל לא לברך, וכנראה שקיבלו שזוהי לא שיטת הבבלי, ומנהגם של ישראל תורה. הריטב"א הוסיף שרבי יחיאל מפריז היה נוהג כשיטת הירושלמי. **לפי פירוש זה לא קשה דבר כי וודאי שהקידושין עצמם הם מצווה, ומברכים על מעשה הקידושין ברכת המצוות.** (יתכן שבנוסף לזה ברכו גם ברכת שבח ויתכן שלא).

2. שיטת הריטב"א והר"ן

הריטב"א הר"ן והרמב"ן כתבו שניתן לברך ברכת המצוות רק על מצווה שמקיימים את כולה באותו רגע. **מדבריהם משמע שמעשה הקידושין הוא התחלת המצווה וגמר המצווה זה הנישואין.** מעשה הקידושין הוא חלק ממעשה המצווה הוא התחלה של תהליך שסופו בנישואין. על מעשה מצווה שהוא רק התחלה אי אפשר לברך ברכת המצוות לכן חכמים תיקנו ברכת שבח כתחליף לברכת המצוות, כדי שלא יקיימו את מעשה הקידושין ללא ברכה כלל. לכן ישנם דברים שבהם ברכה זו דומה לברכת המצוות, אע"פ שהיא בעיקרה ברכת השבח. **הריטב"א** כתב שהיה צריך לברך את ברכת הקידושין לאחר מעשה הקידושין- כי ברכה על קדושה מברכים לאחר שהקדושה חלה אולם הריטב"א העיד שהמנהג לברך לפני מעשה הקידושין כמו שעושים בברכת המצוות שמברכים עובר לעשייתן. הריטב"א לימד זכות על המנהג וכתב לא לבטל אותו: "כי אף על פי שאינה ברכת המצוות כיון שעומדת במקום ברכת המצוות מקדימים אותה להקדים ברכה למעשה ואין מבטלין מנהג בדבר זה". וכך משמע מלשון הר"ן שכתב: "אינה ברכת המצוות ממש" וכן "אעפ"כ לא רצו להוציא מצווה זו בלא

ברכה כלל". וכוונתו שיש פה מעשה מצוה אולם כיון שאין מברכים על מצוה שלא גומרים לעשותה מיד לאחר הברכה, חכמים תיקנו ברכת שבח כעין ברכת המצוות. **הרמב"ן** (כתובות ז:) **הגדיר שהחופה היא השלמה של הקידושין דאורייתא והמקדש אישה ולא הכניסה לחופה עשה רק "חצי מצווה".** לפי זה התחדש שגם החופה היא מדאורייתא וזה חלק ממצוות הקידושין. וכיון שבכול חלק אין מצווה שלימה א"א לברך על הקידושין ברכת המצוות. לשיטתם כמו שהגמרא במנחות (מב:) כתבה שלא מברכים על כתיבת תפילין או עשיית ציצית, כך לא מברכים על הקידושין כי לעניין הברכה אין חילוק בין התחלה של מצווה- להכשר מצוה.

וכן משמע מהרמב"ן בהשגות על ספר המצוות שלא השיג על הרמב"ם שמנה מצווה עצמית בקידושין ללא קשר למצוות פרו ורבו. לדעת הרמב"ן יש למנות את הקידושין והנישואין למצווה בפני עצמה ללא קשר לפרו ורבו. **וכ"כ רבי אברהם בן הרמב"ם בדעת אביו-** שהרמב"ם כתב שהגדרת המצווה "לישא אישה בכתובה וקידושין" ומכאן שהנישואין זה הגמר של המצווה.

לפי השיטות הללו נישואין זה לא מציאות- שהאדם היה מכניס את האישה לביתו אלא זה מעשה מצווה מדאורייתא שהוא חלק מיצירת החלות של הקידושין. המצווה שהתורה חידשה היא לקדש אישה ולאחר מכן לשאת אותה, כאשר עוצרים רק לאחר שלב הקידושין מקיימים רק חלק מהמצווה.

3. שיטת הר"ן

ויש להעיר שבר"ן לכאורה יש סתירה, כי מדבריו בקידושין משמע שאין מצוות קידושין כלל רק מצות פרו ורבו, ואילו מדבריו בכתובות משמע שיש מצווה בקידושין והנישואין. הר"ן בקידושין הסביר שהאישה מסייעת למצוות פרו ורבו, ובזה היא מקיימת מצווה, ולעניין זה הגמרא אומרת שמצווה בה יותר מבשלוחה. **הר"ן חידש שני חידושים:** שמסייע למצווה נחשב ג"כ למקיים מצווה[5], ושגם בגדר של מסייע למצווה קיים הדין של מצווה בו יותר מבשלוחו.

[5] וראיתי **שהחידושי אנשי שם** הקשה על הר"ן "לא אשכחן עיקר לסיוע זו בשום מקום". **ובדף על הדף** הביא בשם רבי ליבלה איגר מלובלין שיש לזה עיקר בש"ס כמו המושיט כוס יין לנזיר שעובר בלאו של לפני עוור. **וכמו המסייע לעבור עבירה שא"א לעבור עליה בלעדיו, נחשב לעובר את העבירה, ק"ו המסייע לעשות מצווה למי שלא יכול לעשותה בעצמו שהוא כעושה מצוה ממש.** יש להוסיף שאין כוונת הר"ן לכול סיוע, אלא רק למצוות כאלו שא"א לקיים אותם בלי האחר כמו קידושין שבלי ההתרצות של האישה הבעל לא יכול לקיים את מצוותו. **אולם מהרמב"ם משמע** שאין מקור לכך שמצווה בו יותר מבשלוחו נאמר גם בסיוע למצווה או בהכשר מצווה, כי בפשטות הגמרא מביאה דוגמאות של מצוות ממש.

ומלבד חידושים הללו הוא כתב שהסיוע שעליו מדברת הגמרא שנחשב למצווה זה סיוע למצוות פרו ורבו.

ולכאורה זה נגד פשט הגמרא שמשמע שמדובר על מצוות קידושין שהאישה מקיימת? וגם אם נאמר שהאישה לא מחויבת במצוות קידושין והיא רק מסייעת, שכתוב "כי יקח" וזהו חיוב על הבעל לחזר אחר אבידתו (כדברי רשב"י ב:), יותר היה לו לומר שהאישה מסייעת לבעל במצוות קידושין מלומר שהיא מסייעת לו במצוות פרו ורבו? מדוע הוא מדבר על מצוות פרו ורבו? **ואין לחלק בעניין הסיוע** של האישה בין פרו ורבו לקידושין משום שכמו שא"א לקיים פרו ורבו בלי האישה, כך א"א לקיים מצוות קידושין בלי האישה, ומדוע בקידושין היא לא נחשבת למסייעת? **נמצא שמהר"ן בקידושין משמע שיש רק מצוות פרו ורבו, ואין מצווה בקידושין כלל לא על האיש ולא על האישה. אולם הר"ן בכתובות כתב שיש מצוה בקידושין ובנישואין, ופרו ורבו אינה חלק מהגדרת המצווה[6]?**

לפי דבריו בכתובות שיש מצווה בפני עצמה בקידושין ובנישואין, הוא היה צריך להסביר שהאישה מצווה במצוות קידושין אע"פ שהיא פטורה ממצוות פרו ורבו, ועל זה הגמרא אומרת "מצווה בה יותר מבשלוחה" ולא לחדש שגם במסייע למצווה קיים הדין הזה? או לחדש שגם במסייע קיים הדין הזה והאישה מסייעת לבעל לקיים את מצוות הקידושין והנישואין[7]?

[6] וא"א לומר שפרו ורבו זה גמר המצווה, כי מוכח בר"ן בכתובות שאם עושים קידושין וחופה יחד ניתן לברך ורק מסיבה צדדית של "לא פלוג" בין המקרים, לא תיקנו ברכת המצוות ממש. ואם פרו ורבו היה הגמר היה צריך לומר שא"א לברך בגלל שהמצווה לא הסתיימה.

[7] **וראיתי בספר משנת יהושע** (עמוד קיד) **בשם הרב אשר וויס שבמצוות שעיקרם בצורת הדין הנפעל על ידם אין דין של מצווה בו יותר מבשלוחו.** וגם בקידושין אין המצווה בעצם מעשה הקידושין אלא בתוצאה שהיא מקודשת. לפי דבריו הקידושין זה מצווה על האיש ועל האישה והטעם שהר"ן בקידושין לא הסביר שדברי הגמרא שמצווה בה יותר מבשלוחה לא עוסקים במצוות הקידושין רק בסיוע למצוות פרו ורבו, בגלל שבקידושין אין את הכלל הזה.

וקשה להסברו איך נסביר את הכלל של מצווה בו יותר מבשלוחו? צריך לכאורה לומר שהכלל הזה קיים במעשה הקידושין רק בגלל שהוא מביא לפרו ורבו.

אולם לענ"ד דבר זה תמוה בסברא שבעצם מעשה הקידושין שנחשב מצווה ממש שהאישה מקיימת, אין דין של מצווה בה יותר מבשלוחה, ואילו בסיוע שהיא מסייעת לבעל במעשה שמוגדר כהכשר של מצוות פרו ורבו, יש דין של מצווה בה יותר מבשלוחה? האם מסייע להכשר מצוה גדול ממי שעושה את גוף המצווה? ומדוע זה משנה שיסודה של המצווה בתוצאה? וגם אם נאמר שהאישה לא מקיימת מצווה בקידושין אבל היא מסייעת לבעל לקיים מצוה ומדוע שבזה לא יהיה את הכלל של מצווה בו יותר מבשלוחו ובמסייעת להכשר מצווה יהיה את הכלל הזה?

והרב אשר וויס כתב שההכשר והסיוע נגרר אחר גוף המצווה, וכיון שבגוף מצוות פרו ורבו יש דין של מצווה בו יותר מבשלוחו כך גם במסייע להכשר מצווה זו. אולם זה דוחק גדול לענ"ד.

ועוד שייתכן שגם פרו ורבו זה מצווה שיסודה בתוצאה, ולעניין זה אין חילוק בין פרו ורבו לקידושין, כפי שמשמע מהמנחת חינוך שקיום המצווה חל במציאות ומצב שיש לו בן ובת? (וחקרו בזה האחרונים ויש

לענ"ד אין כוונת הר"ן לומר שהאישה מסייעת למצוות פרו ורבו, אלא למצוות הקידושין שהבעל מחויב בה והיא פטורה. הר"ן כתב: "דאע"ג דאשה אינה מצוה בפריה ורביה מ"מ יש לה מצווה". כוונתו להסביר מדוע לדעתו אישה לא שייכת במצוות קידושין, אע"פ שבמבט ראשון מהגמרא משמע שהיא מקיימת מצוות קידושין בזה שהיא מתקדשת בעצמה ("מצווה בה יותר מבשלוחה").

הר"ן מסביר שהאישה לא מחויבת בתכלית של מצוות הקידושין (פרו ורבו), **וכיון שהיא לא מחויבת בתכלית וודאי שהיא לא שייכת במצווה המביאה לתכלית. אולם הבעל כיון שהוא מחויב בתכלית** (פרו ורבו) **יש לו שייכות גם במצווה המביאה לתכלית** (קידושין). מצוות קידושין ומצוות פרו ורבו אלו מצוות נפרדות אבל אחת היא התכלית של השנייה. **לדעת הר"ן לקשר הזוגי ערך עצמי ובלבד שישנה אפשרות להקים על ידו משפחה ולחבר אותו למטרה של ההמשכיות והבאת ילדים לעולם. הקידושין זהו שלב בפני עצמו, מצווה בפני עצמה, אולם עיקר המשמעות שלה בהיותה מביאה בעתיד למצווה אחרת שהיא פריה ורביה.** ומצינו מצוות שונות שאחת היא התכלית של חברתה ולמי שאין שייכות בתכלית אין שייכות גם במצווה המביאה אליה **למשל מצוות זכירה ומצוות מחיית עמלק שאע"פ שהם שתי מצוות שונות, יש שיטות שנשים שאינן שייכות במחיה אינן שייכות גם בזכירה** והן לא צריכות לבא בשבת זכור לשמוע קריאת זכור **כי כול מטרת הזכירה היא להביא לתכלית של המחיה.**

הראשונים שמחייבים נשים בקריאת זכור סוברים שמצוות הזכירה היא נפרדת לגמרי ולא נצטווינו לזכור רק כדי שלא נשכח למחות[8]. **וכן מצינו מצוות חינוך שכול עניינה בהיותה מביאה למצווה אחרת שכאשר הילד יגדל הוא יקיים מצוות, וכמו קיום כול המצות בחוץ לארץ שלפי הספרי והרמב"ן עניינם הכנה לתכלית- קיום המצות בארץ ישראל.** (וישנן דוגמאות נוספות למכשירי מצוה שהם עצמם מצוה קורבנות ועבודת ימי המילואים שהם חינוך למשכן, מנחת חינוך של הכהנים ואכמ"ל).

שסוברים שהמצווה במעשה הביאה ואינו נפטר ממעשה זה עד שיהיו לו בן ובת ולכן שואלים אדם אם הוא "עסק" בפריה ורביה ולא אם הוא קיים כי אין בידו לקיים).

[8] **מהחינוך (תרג) משמע** שנשים פטורות מקריאת זכור כי הזכירה מטרתה מלחמה. **המנחת חינוך הקשה** שהרי זוהי מלחמת מצווה, שמוציאים אילי חתן מחדרו וכלה מחופתה כמובא בגמרא (סוטה מד.)? **הרש"ש הסביר** שהכוונה שהן יוצאות לבשל ולאפות לצורך הגברים. אבל רק הגברים נלחמים. **וכ"כ הרדב"ז בהלכות מלכים** (ז,ד) שהן היו מספקות מים ומזון לבעליהן במלחמה. וכן משמע מהאנקלוס על הפסוק לא יהיה כלי גבר על אישה שזו אזהרה לאישה שלא לישא כלי זיין. **ובתירוץ הראשון הוא כתב** שהכוונה היא שהחתן צריך לצאת מחדרו למרות שהכלה כבר בחופתה ומוכנה לחופה. אבל וודאי אין הכוונה שהיא יוצאת להילחם. **המנחת חינוך הוסיף להקשות שייתכן שמטרת הזכירה אינה בשביל המלחמה אלא עצם זכירת האידיאולוגיה של עמלק והשנאה של האידיאולוגיה הזו ושל התופעה הזו.** עמלק מלבד היותו עם, הוא גם שורש רוחני ותרבותי, שורש של רוע, קליפה של טומאה המתנגדת לעם ישראל ולכול מה שעם ישראל מבטא בעולם. זכירת עמלק זה לזכור שיש רוע בעולם עד שיהיה השם שלם והכיסא שלם ולרוע אסור לוותר. אם מוותרים לו הוא משתלט על העולם והורס אותו.

הר"ן המשיך "מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצוותו" הר"ן מחדש שיש לה מצווה, בגלל שבזה שהיא מתקדשת, היא מסייעת לבעל לקיים מצוות קידושין. **הר"ן** רצה להסביר מדוע לדעתו האישה לא שייכת במצוות קידושין לכן הוא הביא את הפטור של ממצוות פרו ורבו. אם הר"ן היה סובר שהאישה לא שייכת בקידושין בגלל שכתוב "כי יקח" הוא היה צריך לכתוב "ואע"ג שאישה לא חייבת בקידושין דכתיב כי יקח מ"מ היא מסייעת לבעל", אולם הר"ן לא הבין שזה הטעם שבגללו האישה לא שייכת במצוות קידושין.

יש להסתפק בר"ן מה הדין בקידושי אישה איילונית או זקנה שוודאי לא מביאים לפרו ורבו האם אין בהם מצווה גם לאיש, ורק קידושין שיכולים להביא לקיום מצוות פרו ורבו יש בהם מצווה? **ויותר נראה לענ"ד שלפי הר"ן אין בקידושין עם נשים אלו מצווה, שכן גדר המצווה זה קידושין ונישואין שבאפשרותם להביא לתכלית של מצוות פרו ורבו.** נישואי זקנה ואיילונית יוגדרו כמעשה היתר אבל לא כמצווה. מי שנשא אישה רגילה ולא זכה לבן ובת קיים מצווה כיון שלקשר הזוגי שלו הייתה אפשרות להגיע אל התכלית של פרו ורבו. **כאשר נושאים** אישה שיש אפשרות לפרות ולרבות ממנה מקיימים מצווה נפרדת גם בחתונה עצמה[9]. אולם אם ברקע אין <u>בוודאות</u> את הקשר לתכלית של פרו ורבו אין מצווה בקידושין.

4. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם כתב בספר המצוות שיש מצוה לקדש אישה ויש מצוה לפרות ולרבות. **אלו מצוות נפרדות, ומכאן שגם בקידושי זקנה או איילונית מקיימים את מצוות קידושין.**

הרמב"ם הגדיר שהמצווה "לישא אישה בכתובה[10] וקידושין". ובספר המצוות הוא הגדיר "לבעול בקידושין" מדוע הרמב"ם לא נתן כותרת אחרת שהמצווה לקדש אישה? וכן בהלכה א הוא כתב: "כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אישה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה". הרמב"ם היה צריך לכתוב "כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל לקנות אישה בפני עדים"?

ר"א בן הרמב"ם הבין שדעת אביו כרמב"ן והריטב"א שתחילת המצווה באירוסין, וגמר המצווה בנישואין. ומי שרק קידש ולא נשא, רק התחיל את קיום המצווה, אבל לא השלים

[9] **הר"ן כתב בשו"ת** (סימן סח) שפילגש מותרת, ומכאן שהקידושין אינם מתירים את הבעילה, וניתן לבוא על אישה ולפרות ולרבות גם ללא קידושין. הקידושין זוהי הדרך המועדפת לפרות ולרבות שיש בה מצווה.

[10] מכאן לכאורה מוכח שהרמב"ם בכותרות מוסיף גם גדרים דרבנן למצוות דאורייתא כי ברמב"ם משמע שכתובה דרבנן

את קיומה. ותרץ ע"י זה מדוע במועד קטן (יח:) כתוב שאין מצווה בקידושין שהכוונה שאין מצווה בקידושין לבדם.

אולם הרמב"ם כתב ש"אם ירצה האיש לישא אישה יקנה אותה תחילה" משמע שהתורה ציוותה רק על מעשה הקניין. הקידושין זה החידוש של התורה והנישואין אינם חלק מהציווי. התורה ציוותה "כי יקח איש אישה ובא אליה" והכוונה שלפני שאדם בא על האישה דהיינו לפני שנושא אותה ומכניסה לביתו הוא צריך לקדש אותה. משמע שהנשואין והבעילה אינם חלק מההגדרות של המצווה אלא זה הדבר הפשוט והטבעי- הקשר האישותי שקיים בין איש לאישה שהתורה ציוותה להסדיר אותו על ידי קניין מקדים שיצור מחויבות וזיקה בין האיש לאישה ויהפוך את הקשר מעראי- לקבוע ומחייב. קשר שלא יהיה ניתן לפרק בקלות אלא ע"י גט. **הרמב"ם הדגיש בהלכה ב שהקניין הזה הוא מצוות הקידושין:** "וליקוחין אלו מצוות עשה של תורה הן". מדבריו משמע שהמצווה מסתיימת לאחר פעולת הלקיחה ועושים את הליקוחין הללו בכסף ושטר וביאה וליקוחין אלו נקראים קידושין. הרמב"ם הדגיש שהקניין והמצווה זה דבר אחד.

בנוסף הרמב"ם כתב (אישות ג, כג) **שלאחר שעושים את מעשה הקידושין, א"א יותר לברך** כי זוהי ברכה לבטלה, ואם לדעתו זאת הייתה מצוה שיש לה התחלה וסוף, לכאורה הוא עדיין לא גמר אותה, והיה אפשר לברך? הרי הרמב"ם הדגיש שזוהי ברכת המצוות "כדרך שמברכין על כול המצוות" ולא ברכת השבח[11] וממילא יהיה ניתן לברך כול עוד לא קיים את המצווה? מדברי הרמב"ם עולה שאי אפשר לברך יותר לאחר הקידושין משום שהמצווה הסתיימה. מי שיברך לאחר שכבר נתן לאישה את הטבעת יברך ברכה לבטלה כי המצווה הסתיימה. לפי רבי אברהם בן הרמב"ם במעשה הקידושין האדם קיים רק חצי מצווה ולכן לא ברור מדוע אם יברך בין הקידושין לנישואין ברכתו תהיה לבטלה הרי הוא עדיין לא קיים את המצווה[12]? **וכן משמע בר"ן שכתב שעקרונית אם לא היה עובר זמן מרובה בין הקידושין לנישואין היה אפשר לברך בשעת הנישואין על הקידושין,** ומהרמב"ם משמע שאין אפשרות לברך לאחר שעשה את מעשה הקידושין אפילו מיד? **וכ"כ הרא"ש** (סימן יז) בשם רבינו יונה שמי שלא בירך בשעת האירוסין, יכול לברך בשעת החופה, כי כול זמן שלא נגמר ההיתר של האישה שנעשה ע"י הקידושין והחופה, ניתן לברך. רבינו יונה דימה את זה למי שלא בירך אחר אכילתו, שיכול

[11] **וכן מוכח מזה שהרמב"ם כתב שם שהמקדש דווקא הוא זה שמברך,** ומלשונו משמע יותר שזוהי ברכת המצוות ממש.

[12] וגם אם היינו מגדירים ברמב"ם שנישואין דרבנן, כיון שחכמים קבעו תהליך נוסף שהוא השלמה של המצווה מהתורה, לכאורה היה אפשר לברך, כי זה עדיין עובר לעשייתן כול זמן שלא נשאה ונשלם קניינה מדרבנן? וכן כתבו התוספות סוכה לט. שאע"פ שהמצווה בהגבהה, מי שלא בירך יכול לברך עד הנענועים, ובפשטות את הנענועים חז"ל תיקנו, אבל כיון שזה השלמת המצווה זה עדיין נחשב עובר לעשייתן?

לברך כול זמן שלא התעכל המזון שבמעיו. **אולם לפי הרמב"ם ההיתר מדאורייתא בפשטות נגמר לאחר הקידושין, ולא בשעת החופה. לכן האפשרות לברך בנישואין לכאורה קיימת רק למי שסובר שהברכה היא ברכת השבח או שהקיום של המצווה לא נגמר, אבל מי שסובר שהברכה היא על מעשה הקידושין מדאורייתא בלבד, והמעשה נעשה, א"א לברך עליו יותר. וכ"כ הגר"א** (לד, ט) שהרא"ש לשיטתו שברכת אירוסין אינה צריכה להיות עובר לעשייתן, לכן אפשר לברך בנישואין, אבל לשיטות שצריך לברך עובר לעשייתן, א"א לברך, כמו שא"א לברך המוציא לאחר האכילה[13].

המאמר מרדכי הוסיף שהרמב"ם כתב בהלכות ברכות (יא, ה) "העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין, ואחר שישב לישב בסוכה וכן כל כיוצא באלו". **וגם קידושין זוהי מצווה שעדיין עשייתה קיימת לפי ר"א בן הרמב"ם כי הוא רק התחיל לעשותה. ויש להוסיף על דבריו שהרמב"ם כתב שם** (יא, ח) "כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה, וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון" וא"כ היה צריך לברך לפני הנישואין ולא לפני הקידושין שזה הציווי האחרון?

בנוסף הרמב"ם כתב (י, א) שהארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים בלבד[14], ואם עדיין הקידושין לא הושלמו מהתורה מדוע היא מותרת מדאורייתא? הרי היא עדיין פנויה? ויש לדחות שהאישה נעשית אשת איש גמורה מדאורייתא לאחר הקידושין למרות שהמצווה עדיין לא הושלמה ולא קוימה. אולם מההלכות יותר משמע שהפיצול הזה לא קיים כי הרמב"ם ניתק בין המצווה שהיא מעשה הקניין והשם "מקודשת" שהמצווה מעניקה לאישה ודיני אשת אשת איש שחלים עליה כתוצאה מכך- לבין הנישואין. והדגיש בהלכה ב "כיון שנקנית האישה ונעשית מקודשת אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה". וכוונתו להדגיש ששלב הנישואין (כניסה לבית ובעילה) אינו קשור כלל לקידושין כדי שלא נחשוב שבלי הנישואין הקניין לא נגמר או שהמצווה לא נגמרה. הרמב"ם הדגיש שמעשה הלקיחה הושלם ומצוות קידושין שהיא מעשה הלקיחה הושלמה, והאישה נקראת מקודשת ולכן גם חלים עליה דיני אשת איש.

[13] והוסיף שם שלהלכה כיון שלא נגמרה המצווה מדרבנן עד הנישואין יכול לברך, כמו שכתבו התוספות (לט.) שאפשר לברך על הלולב לאחר הנטילה וההגבהה כיון שלא נגמרה המצווה אחר הנענועים.
[14] אפשר לדחות שדברי סופרים ברמב"ם מדאורייתא וכוונתו שהארוסה אסורה מהתורה.

<u>הסבר שיטת הרמב"ם</u>

ונראה לומר שלפי הרמב"ם הנישואין אינם חלק ממעשה המצווה דאורייתא. התורה חידשה את האופן שעל ידו נושאים אישה, אבל הנישואין אינם חלק מהמצווה. קידושין זוהי מצווה בפני עצמה, גם ללא הנישואין. ובנוסף לכך היא גם הדרך היחידה לפרות ולרבות כי אסור לקיים יחסים עם אישה ללא קידושין.[15] "לישא אישה בכתובה וקידושין" הכוונה להכניס

[15] בשיעור כללי רה"י הרב סיגליס הציע הצעה שיכולה להסביר את שיטת רבי אברהם בן הרמב"ם. כוונת רבי אברהם בן הרמב"ם לחלק בין מעשה המצווה לבין קיום המצווה. מעשה המצווה מסתיים בקידושין וזה "הציווי האחרון" שהתורה ציוותה שרק עליו ניתן לברך ברכת המצוות (לשון הרמב"ם בהלכות ברכות) אולם הקיום יחול רק בנישואין. אין עוד מעשה שחייבים לעשות שהוא חלק מעשיית המצווה. ברגע שהאישה תכנס לביתו המצווה תחול. הרמב"ם סובר שניתן לברך ברכת המצוות רק לפני מעשה המצווה וכיון שמעשה המצווה מסתיים בקידושין אי אפשר לברך לאחר מכן אולם קיום המצווה יחול רק בנישואין כך שאם אדם ימות לפני שהאישה נכנסה לביתו הוא לא קיים מצווה למרות שהוא קנה את האישה והיא אשת איש גמורה לכול דבר. רבי אברהם בן הרמב"ם לא התכוון לומר שאדם קיים חצי מצווה אלא התחיל את המצווה הכוונה שהוא עשה את המעשה אבל הקיום יחול רק בנישואין. וכמו מצוות פרו ורבו שהמעשה הוא בהשתדלות להביא ילדים והקיום יחול רק כאשר יהיה לאדם תוצאה של בן ובת. אם כוונת רבי אברהם שקיים חצי מצווה ויש עוד מעשה מצווה שמוטל עליו לקיים לא ברור מדוע לא יהיה ניתן לברך אחרי מעשה הקידושין הרי המעשה עוד לא נגמר? ועוד נראה שהיה ראוי יותר לברך אחרי הקידושין בסמוך לנישואין? אולם אם עושה את כול מעשה המצווה בקידושין ואח"כ אין עוד שום מעשה שמוטל עליו רק קיום המצווה יחול כאשר היא תיכנס לביתו, מובן מדוע חייבים לברך לפני הקידושין בשעת עשיית מעשה המצווה. אולם בלשון רבי אברהם זה לא כתוב בפירוש כי הוא הדגיש שזה התחלת המצווה והמצווה לא הושלמה. וז"ל: "וליקוחין אלו מצות עשה **לפי שהיא תחלת מצות הנשואין** וכך אמר בתחלה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה **אבל קידושין בלא נישואין ודאי לא השלים המצוה עדיין**". ויותר פשט בדבריו שהקיום של המצווה התחיל אבל לא הושלם ולא שהקיום כלל לא התחיל. אולם לחומר הקושיות שיש על דבריו נראה שזה הסבר טוב ועדיף להסביר שזאת הייתה כוונתו כדי שהדברים ייכנסו באיזשהו אופן ברמב"ם. לפי הגדרה זו ברמב"ם ניתן לברך גם על מצוות פרו ורבו אם המעשה נעשה בשלמות למרות שהקיום יחול רק שיהיו בן ובת וכנראה לא מברכים מסיבות טכניות (צניעות).

נמצא שלפי רבי אברהם בן הרמב"ם על פי פירוש זה, הקניין זה פעולה שהתורה ציוותה והיא זאת שקונה את האישות של האישה (נלמד לקמן) וכתוצאה מהקניין גם חלה על האישה חלות של אשת איש. אולם ברגע עשיית הקניין הבעל והאישה כלל לא מקיימים מצווה. התורה אומנם ציוותה לקנות את האישה והקניין הזה מחיל חלויות ואיסורים כמו שקניין עבד מחיל חלויות ואיסורים אך אין בו מצווה. נמצא שהרמב"ם סובר שאין מצוות קידושין יש מצוות נישואין שקדם לה מעשה קניין של קידושין. והמצווה לא מתקיימת בשעת הקניין אלא היא מתקיימת רק בנישואין שנה לאחר מכן.

ובגוף הסבר זה ברמב"ם לענ"ד יש להעיר שהרמב"ם הדגיש שהקניין הוא המצווה ואיחד ביניהם ומשמע יותר בלשונו שכאשר עושה את הקניין הוא מקיים את המצווה וכאשר מקיים את המצווה הוא עושה את הקניין "וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם". **ולהסבר זה היה לרמב"ם לכתוב: "ונישואין אלו מצוות עשה של תורה הם" ואז היינו מבינים שנישואין שקדמו להן קידושין זה המצווה בשונה מנישואין ללא קידושין כקודם מתן תורה שבזה הוא מבטל מצווה. או לכתוב כל פי הגדרתו בספר המצוות: "ובעילה זו מצוות עשה של תורה היא" ואז היינו מבינים שבעילה שקדם לה מעשה קידושין כפי שכתוב "כי יקח איש אישה ובא אליה" היא מצווה בשונה מבעילה ללא קידושין כקודם מתן תורה שהוא מבטל מצווה** (ואולי גם עובר על איסור קדשה כפי שנלמד לקמן). **אולם הרמב"ם הדגיש שהציווי של התורה במעשה הלקיחה "כי יקח איש אישה" הוא המצוות עשה של התורה. ומי שעשה את מעשה הלקיחה ומת קיים מצוות עשה של תורה ולא רק קנה אישה והחיל עליה חלות של אשת איש. ורבי אברהם הרגיש בדוחק זה והסביר בלשון הרמב"ם ש"מצוות עשה של תורה הם" הכוונה "תחילת מצוות עשה של תורה". אולם בפשט הרמב"ם לא כתוב "תחילת" וא"כ זה לא רק תחילת הקיום של המצווה (כהבנה הפשוטה ברבי אברהם) וגם לא תחילת המצווה במובן של עשיית כול המעשה של המצווה ללא שום קיום, אלא קידושין היא ככול המצוות שבשעה שאדם עושה את מעשה המצווה הוא גם מקיים אותה.** וצריך להביא ראיה שיש ברמב"ם בכלל תקדים כזה למצווה שיש בה כזו הפרדה בין מעשה המצווה שגומרים אותו לחלוטין כרגע וניתן לברך עליו ברכת המצוות למרות שהקיום של המצווה כלל לא התחיל ולא ברור אם יתחיל בכלל. (בברכה על בדיקת חמץ

אישה לבית למטרת חיים משותפים רק ע"י כתובה וקידושין, ולא להכניסה לבית כמו קודם מתן תורה ללא כתובה וקידושין. וכן "לבעול בקידושין" הכוונה לבעול רק לאחר קיום מצוות קידושין. כוונת הרמב"ם שמי שלא רוצה לבעול לא חייב במצוות קידושין. אולם במצוות פרו ורבו, המצווה הסמוכה בספר המצוות למצוות הקידושין, נכתב החיוב לבעול. ולאחר שהרמב"ם לימד במצווה ריב שיש חיוב לבעול כדי לפרות ולרבות הוא לימד במצווה ריג שהדרך לבעול היא ע"י עשיית מעשה קידושין קודם הבעילה כי התורה חידשה שאין בעילה ללא קידושין. לכן בכותרות בהלכות אישות הרמב"ם כתב שיש מצווה נוספת **"לפרות ולרבות ממנה". ממנה הכוונה מאותה אישה שקנו אותה כתבו לה כתובה ונשאו אותה. אין אפשרות לקיים את מצוות פריה ורביה בדרך אחרת[16].**

מלשונו של הרמב"ם משמע שהנישואין זה מציאות שאדם מכניס אישה לביתו לא בשביל בעילה עראית אלא כדי שתהיה אשתו. מציאות זו אינה קשורה למעשה המצווה. גם הגויים מתחתנים ובזה אין הבדל בין ישראל לעמים. קודם מתן תורה היה רק נישואין, ואדם שרצה להכניס אישה לביתו שתהיה אשתו באופן קבוע, היה עושה כן ללא שום תהליך מקדים. התורה חידשה שאין אפשרות לישא אישה אלא ע"י קידושין שיוצרים חלות קניינית שאי אפשר לפרק אותה אלא ע"י גט. הרמב"ם גם הדגיש שהקידושין לא נעשים "בינו לבין עצמו" אלא ע"י קניין בפרהסיא בפני עדים. (ועיין ברמב"ם גירושין פרק א הלכה יג שתפקיד העדים בקידושין וגירושין להוות ראיה לעולם שהאישה היא אשת איש או גרושה).

אין כוונת הרמב"ם לומר שהנישואין הם חלק מהמצווה, אלא הוא מדגיש שהנישואין אינם המצווה והם היו גם לפני המצווה. לכן הרמב"ם הגיע לדיני נישואין רק בפרק י, ולדעתו

הרמב"ם כתב ברכות (יא, טו) שבשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצוות הביעור ואכמ"ל). והגדרה זו אינה פשוטה ואנו אומרים אותה רק שאין ברירה כי בד"כ אין הפרדה בין המעשה של המצווה לקיום. ולמשל בהגדרת פרו ורבו היא אפשרית כיון שהתורה ציוותה על התוצאה שיהיה לאדם בן ובת ויהיו לו צאצאים אולם פה התורה ציוותה על מעשה הליקוחין וזה חידוש לומר שלמרות שאדם עשה את המעשה כפי שהתורה ציוותה הוא לא קיים את המצווה. ועוד שכאן נראה יותר שנישואין זה מעשה ולא תוצאה התלויה בידי שמים כמו בפרו ורבו. מדובר על חיים משותפים של איש ואישה- ועל אישה שבעלה מכניסה לביתו על מנת לחיות עמו בקביעות. ולענ"ד צריך תקדים כזה ברמב"ם- שיש דבר כזה מצווה שהמעשה מצווה שלה נגמר ובכול זאת כול הקיום שלה יחול רק בעשיית מעשה נוסף (ולא מאליו). מעשה הנישואין הוא "מכניסה לביתו ובועלה" כפי שכתב הרמב"ם בהלכה א ואם הנישואין הם חלק מהגדרת המצווה דאורייתא נמצא שהקיום חל רק בעשיית מעשה הנישואין וכול עוד שלא עשה מעשה של נישואין, לא נעשתה המצווה עדיין (ולכן ההבנה הפשוטה ברבי אברהם כפי שהבינו רבים היא שהוא עשה מעשה שהוא ההתחלה של המצווה ועוד לא עשה את המעשה שהוא הגמר של המצווה). בנוסף יותר פשט במילים שמה שנעשה כבר נעשה זה שהמצווה נגמרה ולא רק מעשה המצווה ונישואים זה לא מעשה מצווה רק זמן חלות הקיום. לכן יותר נראה לענ"ד לומר שבקידושין נעשה הכול מדאורייתא גם הקניין שהוא מעשה המצווה וגם הקיום של המצווה והמצווה היא שהופכת את האישה לאשת איש גמורה והיא שמתירה את האישה לגמרי לבעלה מדאורייתא.

[16] לדעת הרמב"ם הקושיה של הר"ן ליתא מעיקרא משום שאע"פ שאישה לא מצווה בפריה ורביה היא מצווה במצות קידושין וחל עליה איסור לקיים יחסי אישות ללא קידושין. הרמב"ם כתב במצות פר"ו שהאישה פטורה והוא לא כתב כן במצוות קידושין.

הנישואין זה הייחוד שראוי לביאה כפי שהיה קודם מתן תורה שהיה מכניסה לביתו ובועלה. ולרמב"ם חופת נידה לא קונה כי עיקר הנישואין זה חיי האישות. **במצות הקידושין התחדש שא"א לשאת אישה בלי קידושין.**

בהלכה ד הרמב"ם הדגיש שאין בעילה וחיי אישות ללא קידושין ונישואין. שקודם מתן תורה הותרה בעילת הזנות (קדשה) דהיינו בעילה חד פעמית עם אישה מופקרת, והיה מותר לפתח גם יחסים עראיים עם אישה ללא כוונה לקשר מתמשך. לאחר מתן תורה זה נאסר.

יוצא שישנם שני חידושים מאז מתן תורה: שאין נישואין ללא קידושין ואין בעילה חד פעמית ללא נכונות לקשר אישותי קבוע- דהיינו ללא נישואין. **כיון שלפי הרמב"ם אין אפשרות ליחסים מיניים עם אישה ללא קידושין, נראה שמצוות הקידושין באה לעצב את מערכת היחסים והקשר הזוגי והאישותי שבין האיש לאישה ולהפוך אותם מעראיים למחויבים. לדעת הרמב"ם התכלית של הקידושין זה לרומם את הנישואין, לעצב נכון את היחסים שבין האיש לאישה. ומצוות פרו ורבו היא מצוה נוספת.**

ייתכן שהנוסח של המצווה מהתורה אינו ציווי, משום שרק אם אדם רוצה בקשר זוגי ואישותי עם אישה יש לו מצווה לקדש אותה לפני כן, אבל מצוות קידושין אינה מחייבת אותו לשאת אישה. מה שמחייב יצירת קשר עם אישה זוהי מצוות פרו ורבו[17].

הקשר היחיד בין קידושין לפרו ורבו לפי הרמב"ם הוא שניתן לקיים פרו ורבו רק עם אישה מקודשת, לכן הרמב"ם הגדיר בהקדמה להלכות אישות: "לפרות ולרבות ממנה" ושבגלל החיוב לפרות ולרבות מצוות הקידושין הפכה למחויבת גם לאדם שלא מעוניין בקשר עם אישה. מצוות פרו ורבו מחייבת את האדם לקיים יחסים עם אישה ואין אפשרות לקיים יחסים ללא קידושין. **וכ"כ הרמב"ם בהקדמה למשנה** כאשר תיאר את סדר המסכתות שעל נישואין בי"ד לא יכול לכפות. וכן אדם שכבר קיים פרו ורבו לא חייב לשאת אישה נוספת גם אם מתה אשתו. רק מצוות פרו ורבו יוצרת חיוב לקדש אישה. **וכ"כ הרמב"ם** (טו, ב), שכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אישה, הוא מבטל מצוות עשה של פרו ורבו. בולט ברמב"ם שהוא לא מבטל מצוות עשה של קידושין אלא רק את מצוות פרו ורבו. אולם וודאי שלרמב"ם אין תלות בין המצוות, ואת מצוות קידושין אדם מקיים בשלמות גם עם אישה שלא יכולה להביא ילדים, וגם אם הוא קיים מצוות פרו ורבו. למצוות קידושין ערך עצמי בהיותה מרוממת ומחזקת את מערכת היחסים הזוגית והופכת אותם מעראית לקבועה גם

[17] ייתכן לומר שכוונת פשט התורה לפי הרמב"ם: "כי יקח איש אישה"- אם אדם רוצה לקחת אישה אז יש לו חיוב של "ובעלה". כמו כי תבנה בית חדש ועשית מעשה לגגך וכדומה.

ללא קשר למטרה החשובה של מצוות פרו ורבו. **וכ"כ הרמב"ם** (טו, ז) שלא ישא אדם אישה שאי אפשר להוליד ממנה אא"כ קיים מצוות פריה ורביה או שהייתה לו אישה אחרת לפרות ולרבות ממנה. **אולם בכול מציאות שהוא רוצה לשאת אישה והוא מקדש אותה תחילה הוא מקיים מצוות קידושין גם אם אין ברקע את קיום מצוות פרו ורבו כלל.**

וכ"כ הסמ"ג (עשה מח) "מצות עשה לקדש אשה בכסף בשטר או בביאה" **וכ"כ החינוך** (תקנב) "לקנות את האישה באחד מג' דרכים קודם הנישואין".

<u>מדוע לרמב"ם והרמב"ן קידושין זוהי מצווה ולא רק מתיר</u>

היה אפשר להבין ברמב"ם שהקידושין זה מתיר של חיי האישות ולא מדובר במצווה והרמב"ם מנה את זה בספר המצוות כי הרמב"ם מנה שם לא רק מצוות חיוביות גמורות אלא גם דינים שונים המתחייבים עפ"י ההלכה (כמו טומאת הזב או טומאת הבית המנוגע- שאין במצוות אלו חובה כולשהי) ולפי"ז ייתכן שהוא גם מנה מכשירים של פעולות שונות שהאדם רוצה לבצע. **אולם משמע מלשונו שהקידושין מצוה כי הוא הדגיש שהליקוחין הם מצות עשה.**

הרמב"ן בשורש א יישב את שיטת הבה"ג שמנה מצוות נר חנוכה ומגילה ולא מנה מצוות כמו נטילת ידיים ועירוב. וכתב שנט"י ועירוב באים להתיר את האיסור ולטהר את הטומאה ואף מהתורה לא מונים מצוות כמו שחיטה שבאות להתיר את האיסור. יוצא שהרמב"ן חולק על הרמב"ם (עשה קמו) שמנה מצוות שחיטה ואעפ"כ לא השיג עליו במצוות הקידושין. ולכאורה גם הקידושין הם מתיר של הנישואין והבעילה? מדוע הרמב"ן מסכים שיש למנותם כמצווה? ומדוע הרמב"ן לא השיג על הרמב"ם גם במצווה רכב שהוא מנה את מצוות הגירושין שלכאורה ענייננה הוא ביטול האישות וההיתר של האישה לעולם?

בספר משנת יהושע (עמוד קטז) כתב בשם הר"ר אשר וייס, שבמצוות כמו שחיטה ובדיקת סימנים אין כאן אלא מתיר שלפני כן אסור ואח"כ מותר, ולכן זהו לאו הבא מכלל עשה שלא מונים. **אבל בקידושין וגירושין אין רק מתיר אלא יצירת דין כי ע"י הקידושין נוצרת חלות שהאישה מיוחדת לו ואסורה על כול העולם והוא מתחייב בשאר כסות ועונה. וכן בגירושין הוא לא רק מתיר את האישה אלא יוצר דינים כמו איסור מחזיר גרושתו ואיסור לכהן ונפקעים ממנו כול חיובי האישות.**

<u>הברכה לפי הרמב"ם</u>

לפי הבנה זו ברמב"ם שהקידושין אינם ההתחלה של המצווה, אלא כול המצווה, לא ברור מדוע הברכה לא מנוסחת כשאר ברכות המצוות. **הריב"ש** (תצח, ד"ה ומה שכתבת) כתב שהיה ראוי שתהיה ברכה קצרה כדין כול ברכת המצות, אבל בגלל שהמצווה מיוחדת כי מתבטאת

בה קדושתן הגדולה של ישראל שהם גודרים את עצמם בעריות הכניסו בה גם דברי שבח. והיא כעין ברכת השבח אע"פ שעיקרה ברכת המצוות. **וכ"כ המאירי** (כתובות ז:) שהוסיפו לברכה דברי שבח והודאה על שהקב"ה קידש אותנו שאין אנו מתייחדים ללא קידושין כמו לפני מתן תורה ועל שהקב"ה הפריש אותנו מאיסורי עריות ומביאה ללא קידושין. **לפי"ז עיקר מטרת הברכה זה לברך על המצווה, אולם חכמים גם כללו בברכה דברי שבח והודאה בגלל המשמעות המיוחדת של המצווה[18].**

5. שיטת המרדכי ורש"י

המרדכי הלך בדרכם של הר"ן והריטב"א, אולם הוא כתב שלא מברכים ברכה על הקידושין כי זה לא גמר המצווה, ולא מברכים על הנישואין "שמא לא יזכו להיבנות יחד". ונראה שכוונתו שלא מברכים שמא הם לא יזכו לקיים מצוות פרו ורבו. **מדבריו משמע שהקידושין זה תחילת המצווה, והגמר של המצווה במצוות פרו ורבו. פרו ורבו וקידושין זה התחלה וסוף של אותה מצווה.** (הייתה למרדכי הו"א לברך בנישואין כי מצד האדם הוא גמר את המעשה שהוא צריך לעשות ופרו ורבו זה תוצאה של מעשה שלא תלויה בו קמ"ל שכיון שאולי לא יזכו להבנות אי אפשר לברך). **לפי"ז יוצא שכאשר אין בניין דהיינו אין מצוות פרו ורבו אין מצווה בקידושין. הקשר הזוגי הוא מצווה כאשר נוצר ממנו בניין. וכן משמע מרש"י במסכת ביצה** (לו:) שכתב "ולא מקדשין הא מצוה קא עביד"- שנושא אישה לפרות ולרבות ואמאי קרי ליה רשות. משמע מדבריו שהמצווה שמקיימים בקידושין זה פרו ורבו. **הגמרא בשבת** (לא.) אומרת שחוסן זה סדר נשים. ולכאורה מה הקשר בין המילה חוסן לנשים? ורש"י לשיטתו שם כתב "חוסן - לשון יורשין, ועל ידי אשה נולדו יורשין"[19].

לפי"ז מעשה הקידושין לא בא לעצב את היחסים בין איש לאישה אלא לעצב את ההבאה של הילדים לעולם. הקידושין זה הדרך שהתורה קבעה איך לפרות ולרבות ולהביא ילדים לעולם בצורה נכונה ולא הדרך איך לבעול. הקידושין אינה מצווה עצמית אלא חלק ממצוות פרו ורבו. צריך להביא ילדים לעולם במסגרת של בעל ואישה נשואים אוהבים המחויבים זה לזה שיצרו ביניהם מערכת יחסים קבועה ולא עראית. זוהי המסגרת הנכונה לפרו ורבו.

[18] לכן ברמב"ם מודגש הלשון של קודם מ"ת ומשניתנה תורה כדי להדגיש שזה אחד החידושים של התורה.

[19] **והביא מקור זה הרב ויצמן** בספרו מיטב הארץ לבסס את התפיסה הרואה את עיקר המשמעות של הקשר בין האיש והאישה בהבאת הילדים. לענ"ד גם אם ניתן לפרש את הגמרא אחרת (עיין למשל מהר"ל תפארת פרק י) רש"י לשיטתו שכתב שעיקר המצווה בפריה ורביה. וכן רש"י לשיטתו על התורה שהסביר שוהיו לבשר אחד זה ע"י ההולדה של הילדים דלא כרמב"ן שכתב שזה עצם הזוגיות כדלקמן.

6. שיטת הרא"ש

כיון שדברי הרא"ש מורכבים ויש הבנות שונות בדבריו וחלקן לדעתי מוטעות נעיין בו.

"ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצווה כי פריה ורביה היינו קיום המצווה ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחויב לקדש אישה". מהמילים הללו של הרא"ש היה ניתן להבין שבמערכת הקשר שבין איש לאישה יש רק מצווה אחת והיא מצוות פרו ורבו. הקידושין זה הכשר מצווה או סעיף בתוך מצוות פרו ורבו ואם הרא"ש היה כותב ספר מצוות הוא היה מונה רק את מצוות פרו ורבו. **וכ"כ הר"י פערלא** בהסבר שיטת הרא"ש שכתב שאין מצווה כלל בקידושין וז"ל "מבואר להדיא דס"ל **דהקידושין מצד עצמן אין בהן שום מצוה כלל.** ורשות גמור הן. ומשום דקרא דכי יקח איש וגו' לא נאמר בו לשון ציווי ולא משמע מיניה אלא רשות וכמש"כ". **וכן דברי הרב ויצמן בספר מיטב הארץ** (עמוד 247) שכתב "הגמרא הרואה את הקידושין בעיקר כאמצעי לבנים מתאימה לשיטה המופיעה בדברי הרא"ש שאין מצווה עצמיתבקידושין אלא הם הכשר למצוות פרו ורבו[20]". **ויש מהתלמידים בבית מדרש שרצו להסביר** שזה סעיף במצוות פרו ורבו.

אולם לענ"ד אין הבנות אלו נכונות כלל בדברי הרא"ש. הרא"ש הדגיש כמה פעמים בדבריו שהקידושין הם מצווה. "וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים **ואין חיוב במצווה זו** שאין בה קיום מצות פריה ורביה והילכך לא נתקנה ברכה **במצווה זו** אף בנושא אישה לשם פריה ורביה כיון שאפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין".

הרא"ש מדגיש בדבריו שגם בקידושין שלא מובילים לפריה ורביה כמו בנושא זקנה או איילונית יש מצווה רק שאין חיוב במצווה זו. אם קידושין היו סעיף בפרו ורבו זאת אומרת הדרך איך לקיים מצוות פרו ורבו וכוונת הרא"ש במילים "ואין חיוב במצווה זו" לומר שאין מצוות קידושין מתי שאין אפשרות לפריה ורביה הוא היה צריך לכתוב פשוט יותר שאין מצווה כאשר אין קיום פריה ורביה אולם לשונו ברורה שלא כתב שאין מצווה אלא שאין "חיוב במצווה". ולכאורה הלשון הזו לא מסבירה יותר אלא מסבכת יותר שלא היה שום חסרון בהבנה אם היה כתוב רק שאין מצווה. ונראה שהלשון "אין חיוב במצווה" הוא סותר כי "מצווה" ו"אין חיוב" אלו מושגים סותרים כי אם אדם מצווה הוא חייב? אלא שזה בדיוק החידוש של הרא"ש שאדם לא מחויב ובכול זאת זה מצווה. אם לפי הרא"ש היה מצווה רק

[20] וכול הבניין הרוחני שבנה שם על שיטת הרא"ש תמוה ולענ"ד מתאים אולי לשיטת המרדכי שהקידושין זה תחילת מצוות פרו ורבו או לשיטת הר"ן עפ"י הסברנו, ולא לשיטת הרא"ש.

במעשה קידושין שמוביל לפרו ורבו הוא לא היה צריך לומר שיש מצוות קידושין באיילונית וזקנה וסריס חמה משום שבאלו מצוות פרו ורבו לא קיימת ולכן גם הסעיפים שלה וכול הדינים שלה לא קיימים. וכ"ש לשיטות שקידושין זה רק הכשר של מצוות פרו ורבו[21] שכאשר הקידושין לא מכשירים את מצוות פרו ורבו הם כמו כול מעשה רשות ולכן וודאי שאין לקרוא להן מצווה. ולהבנות אלו הרא"ש היה צריך לכתוב "ואין מצווה במעשה זה כי אין בו קיום פריה ורביה" אולם הוא כתב "ואין חיוב במצווה זו שאין בה קיום פריה ורביה"[22].

מהרא"ש מדוקדק שמצוות קידושין היא מצווה קיומית ולא חיובית לכן הוא קרא למעשה הקידושין פעמיים מצווה. לדעתו גם אדם שנושא אישה זקנה או עקרה הוא אומנם לא מחויב במצוות קידושין, אבל הוא מקיים מצוות קידושין.

נמצא שישנם שני נושאים האם מעשה הקידושין הוא מעשה מצווה ובזה הרא"ש אומר שתמיד יש קיום מצווה במעשה הקידושין ונושא נוסף האם מצווה זו מחויבת ובזה הרא"ש טוען שאין שום מציאות שבה יהיה חיוב לקיים את מצוות הקידושין. מצוות הקידושין זוהי מצווה ייחודית- מצווה קיומית ולא חיובית וזה הטעם מדוע אי אפשר לברך עליה ברכת המצוות. ברכת הקידושין לפי הרא"ש זוהי ברכת השבח כי מברכים ברכת המצוות רק על מצוות מחויבות[23]. לפי הרא"ש תמיד שבוחרים במסלול של קידושין כדת משה וישראל מקיימים מצווה גם שנושאים אישה שאי אפשר לפרות ולרבות ממנה ואם הרא"ש היה כותב ספר מצוות הוא היה מונה מצוות קידושין כמצווה בפני עצמה שלא תלויה בפרו ורבו. **כוונת הרא"ש שבמערכת הקשר שבין לאישה המצווה היחידה המחויבת שעליה שייך לברך ברכת המצוות זוהי מצוות פרו ורבו. פריה ורביה היא קיום המצווה המחויבת במערכת היחסים שבין האיש לאישה. על מצוות הקידושין לא ניתן לברך כי היא מצווה שאינה מחויבת. ההוכחה לכך שאדם שלקח פילגש וקיים פריה ורביה, אינו מחויב כלל לקדש אישה כול ימיו.**

[21] שלשיטתם הרא"ש קרא לקידושין מצווה בלשון מושאלת וכוונתו למעשה חיובי וטוב שמהווה הכשר מצווה

[22] ואם כוונתו שזה מעשה טוב שה' רוצה שעומד מצד עצמו אז זה בדיוק ההגדרה שלנו למצווה קיומית כי זה לא מעשה רשות גמור שה' לא גילה דעתו שהוא רוצה או לא רוצה. ומישהו בבית המדרש אמר לי שלא צריך לדקדק עד כדי כך בלשון הראשונים ועיקר כוונתו של הרא"ש זה שיש רק מצוות פרו ורבו אולם לא קיבלתי כך מרבותי ולענ"ד על כול תוספת מילה אנו מדקדקים בדברי הראשונים ואדרבה מי שאין לו איך להסביר את המילים הללו של הרא"ש לא יודע לקרא אותו.

[23] לפי הרא"ש (ראה דברינו בסוגית והגית) לימוד תורה מעבר לק"ש ביום ובלילה הוא רשות. אולם ברור שמי שלומד עושה את רצון ה' וקיים מצווה. בנקודה זו נשיאת אישה ולימוד תורה דומים. אולם בתלמוד תורה יש יסוד חיובי שאדם חייב ללמוד קצת ביום וקצת בלילה אולם מעבר לכך זה תלוי בבחירה. ואם אדם בחר ללמוד מעבר לקצת ביום וקצת בלילה הוא וודאי עשה את הדבר הכי אידאלי שיכול להיות וקיים מצוות תלמוד תורה וזה נקודת הדמיון שבין תורה לאישה ואכמ"ל

ונחזור ללשון הרא"ש וננסה להסביר את דבריו:

"ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה (ברכת קידושין אינה ברכת המצוות) **כי פריה ורביה היינו קיום המצוה** (שראוי לברך עליה בשעת הקידושין. הרא"ש שולל קודם את ההבנה שיש לברך ברכת המצוות על הקידושין מצד היותה התחלת הקיום של מצוות פרו ורבו שהיא המצווה החשובה, העיקרית והמחויבת במערכת הקשר שבין האיש לאישה ואח"כ הוא יחזור לשלול את ההבנה שיש לברך ברכת המצוות על מצוות הקידושין מצד עצמה בלי קשר לפרו ורבו ועל כול מצווה שאינה מחויבת. פרו ורבו היא מצווה רגילה ומחויבת כמו כול המצוות בשונה מקידושין שלדעת הרא"ש היא מצווה קיומית לכן יש לדון קודם כול מדוע לא תיקנו לברך עליה ברכת המצוות בשעת הקידושין. הרא"ש מסביר שאין לברך על מעשה הקידושין מצד היותו התחלת הקיום של מצוות פרו ורבו כי) **אם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחויב לקדש אישה** (מצוות הקידושין אינה התחלת הקיום של מצוות פרו ורבו כי אפשר להתחיל את מצוות פרו ורבו גם ע"י שאדם לוקח פילגש בלי קידושין. נמצא שמעשה הקידושין לא נחשב למעשה מצווה שניתן לברך עליו כיון שהוא לא מעשה מחויב. אדם יכול לא לקיים את מצוות קידושין כול ימיו והוא לא עובר איסור, הוא לא ביטל מצווה שציוו אותו וחייבו אותו לעשותה. התורה התירה לכתחילה לחיות עם פילגש בלי לקיים מצוות קידושין, וכן היא התירה לפרות ולרבות ממנה. נמצא שמצוות הקידושין אינה מחויבת כלל לא מצד עצמה כי ניתן לקיים יחסים ולחיות עם אישה גם ללא קידושין ולא מצד החיוב לפרות ולרבות כי ניתן לפרות ולרבות מפילגש).

וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו (של הקידושין עם נשים אלו) **שאין בה** (במצוות הקידושין הזו) **קיום מצות פריה ורביה** (בנשים שאין שום אפשרות לפרות ולרבות מהן וודאי שאין מצווה חיובית לקדשן למרות שיש בקידושין שלהן מצווה ולמרות שמברכים להם ברכת חתנים. הרא"ש הבין מסברא שיש לדון רק לגבי ברכת המצוות- אם שייך לברך על הקידושין ברכת המצוות אבל שבע ברכות וודאי שמברכים כנראה בגלל שהן לא ברכות המצווה אלא ברכות השבח ומברכים אותן בכול חתונה ואין סברא לחלק בין חתונות שונות גם אם מדובר בקידושין עם איילונית וזקנה. דווקא ברכת המצוות יש לברך רק על מצווה שחייבים לקיים. ייתכן שלרא"ש פשוט שברכת חתנים תיקנו לברך בכול חתונה על עצם מציאות החתונה כי בכול חתונה יש שבח ויש מצווה ועוד שהגמרא לא חילקה בפירוש בין מצבים שונים כמו בין נשים שיכולות להוליד לנשים שאינן יכולות. גם בברכת קידושין היא לא חילקה אולם בזה יש להסתפק שאם זוהי ברכת המצוות ברור שמתי שאין מצווה לא מברכים ולדעת הרא"ש גם מתי שזוהי מצווה שלא חייבים לקיים אין לברך. הרא"ש מנה עד עכשיו שני מצבים שבהם וודאי ומעשה הקידושין אינו מחויב מצד פרו ורבו: 1.אדם שנשא פילגש וקיים כבר פרו ורבו וכעת רוצה לקדש אישה 2.אדם שנושא זקנה או איילונית. אולם מדוע שלא נברך על הקידושין של אדם

שמקדש אישה כדי לפרות ולרבות ממנה ועדיין לא קיים פריה ורביה? הרי במעשה הקידושין הזה הוא מתחיל לקיים את מצוות פריה ורביה שהוא מחויב בה?) **והילכך לא נתקנה ברכה** (ברכת המצוות) **במצוה זו** (מצוות קידושין) **אף בנושא אשה לשם פריה ורביה** (אע"פ שבכהאיי גוונא הקידושין מהווים את התחלת הקיום של המצווה המחויבת של פריה ורביה) **כיון שאפשר לקיים מצות פריה ורביה** (ע"י פילגש) **בלא קידושין** (כוונת הרא"ש שאע"פ שהוא לא קיים פרו ורבו בפועל ע"י פילגש וכעת הוא בא לקיים פרו ורבו ע"י מצוות הקידושין הוא לא מברך כיון שיש אפשרות לקיים פרו ורבו גם ללא קידושין ממילא מעשה הקידושין אינו מעשה מחויב הנגזר מהחיוב של פרו ורבו ועל מעשה מצווה שאינו מחויב לא מברכים ברכת המצוות).

ולא דמי לשחיטה שאינו מחויב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך (הרא"ש מקשה על היסוד שלו שלא מברכים על מעשה מצווה אם לא חייבים לעשות אותו שעל שחיטה מברכים "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו" למרות שזה מעשה מצווה שלא חייבים לעשותו? הרי אדם לא חייב לאכול בשר ולא לשחוט?). **דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין** (מצוות קידושין זוהי מצווה קיומית מוחלטת שאין בה שום יסוד מחייב בשונה משחיטה שאין אפשרות לאכול בשר בלי שחיטה[24])[25]". נמצא שאין שום מציאות שבה מצוות קידושין מחויבת. ואפילו מי שנושא אישה כדי לפרות ולרבות ממנה לא חייב לקדש אישה קל וחומר במי שנושא אישה לא כדי לפרות ולרבות או שאי אפשר לפרות ולרבות ממנה שאין במעשה הקידושין שום חיוב למרות שזה מצווה. הרא"ש הדגיש לכול אורך דבריו שמעשה הקידושין הוא מצווה בין במצבים שמקיימים פרו ורבו בין במצבים שלא מקיימים פרו ורבו).

ונראה לענ"ד בסברת הרא"ש שניתן לברך "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו" רק כאשר התורה קידשה אותנו ע"י מעשה המצווה והבדילה את הדרך שלנו משאר דרכי הגויים אולם במקרה שהתורה לא חייבה אותנו להתנהג בדרך אחרת מופרשת ומובדלת כי המצווה היא רק אפשרות- למרות שזוהי האפשרות האידאלית והרצויה בעיני התורה- לא ניתן לומר "אשר

[24] ואולי מטעם זה המשנה הגדירה את מצוות קידושין "רשות" כיון שיש בה "קצת מצווה" והכוונה היא שאפילו אם יש לאדם אישה ובנים אם מקדש אישה נוספת הוא מקיים מצווה אולם זוהי לא מצווה מחויבת והיא בגדר רשות.

[25] גם מהדימוי של הרא"ש בין מצוות קידושין למצוות שחיטה משמע שהוא הבין שקידושין זוהי מצווה קיומית ולא חיובית כמו שחיטה. שחיטה זה לא הכשר מצווה. **ובאמת הרמב"ם** (עשה קמו) כתב ששחיטה זוהי מצוה קיומית ולא חיובית. **אולם הראב"ד על מניין המצוות חלק** ולדעתו שחיטה זוהי לא מצוה. **כנראה לדעתו שחיטה זה רק מניעת עבירה שהתורה אוסרת לאכול נבילה, וכמו מליחת בשר להוצאת הדם, בדיקת תולעים וכדומה.** אולי לפ"ז אפשר לדחות ולומר שכוונת הרא"ש שכמו ששחיטה זהו דין שמהווה הכשר לאכילה, ונחשב למעשה מצוה שמברכים עליו וציוונו, כך הקידושין היא הכשר לחיי האישות שבהם מקיימים מצוות פרו ורבו. אולם גם אם נדחה ראיה זו פשיטא שהרא"ש הדגיש בדבריו שהקידושין מצווה.

קידשנו במצוותיו וצוונו". כאשר התורה אפשרה לנו להתנהג כשאר העמים ולשאת אישה בלי קידושין (גוי), גם אם אדם בחר להתקדש ולקיים מצוות קידושין, לא שייך לברך על מעשה המצווה שלו במטבע הרגיל של ברכת המצוות. **וזה שונה מהרמב"ם** שסובר שמעשה הקידושין הוא מחויב שכן אדם שרוצה לבעול מחויב לקדש, וגם אדם שלא רוצה לבעול מצוות פרו ורבו מחייבת אותו לבעול וממילא לקדש.

לדעת הרא"ש גם בקידושין שוודאי לא יובילו לפריה ורביה יש מצווה **בשונה מהר"ן** שכתב שבגלל שאישה פטורה מפריה ורביה היא פטורה מקידושין כיון שאין מצוות קידושין כאשר אין מצוות פריה ורביה. לדעת הרא"ש גם אם אדם מקדש אישה כדי לפרות ולרבות ממנה מצוות הקידושין אינה מחויבת כיון שהייתה לו אפשרות לבחור במסלול של פילגש ולפרות ולרבות מאישה זו גם בלי קידושין. נמצא שגם מצוות פרו ורבו החיובית לא הופכת את מצוות הקידושין למצווה חיובית. כיון שאין מציאות שמצוות הקידושין היא מחויבת אלא היא קיומית ורצונית בצורה מוחלטת לא ניתן לברך עליה ברכת המצוות ומברכים על הקידושין רק ברכת שבח.

הרא"ש חילק בין שחיטה לקידושין, שבשחיטה כאשר הוא רוצה לאכול, הוא חייב לשחוט, ונמצא שיש מציאות שמעשה השחיטה הוא מעשה מחויב, כי הוא המתיר היחיד כדי לאכול, לכן מברכים עליו. לעומת זאת במצוות הקידושין אין מציאות שמעשה הקידושין הוא מעשה מחויב, משום שגם כאשר האדם מחויב להביא ילדים לעולם, הוא לא מחויב לעשות כן בדרך של קידושין והוא יכול לבחור בדרך של פילגש. אולם וודאי אדם שבוחר בקשר של אישה ע"י קידושין הוא מקיים מצווה[26]. חילוק זה לכאורה מסביר מצוות נוספות כמו ציצית שמברכים עליה אע"פ שהיא קיומית בגלל שבמצב שאדם רוצה ללבוש בגד של ארבע כנפות הוא חייב לשים ציצית.

מתחדש מדברי הרא"ש שיש שלושה סוגי מצוות: 1. מצווה חיובית- מצווה שהתורה מחייבת לעשות ומי שיושב בשב ואל תעשה עובר איסור שהוא מבטל מצוות עשה מהתורה. למשל להניח תפילין זה חובה. מי שלא מניח תפילין כול יום הוא בגדר קרקפתא דלא מנח תפילין. 2. מצווה קיומית שניתן להתחייב בה- אדם לא חייב לאכול לחם ולשבוע אבל אם הוא אכל לחם ושבע הוא חייב לברך ברכת המזון ואין אפשרות לאדם לאכול לחם ולשבוע בלי לקיים את מצוות ברכת המזון. אדם לא חייב ללבוש בגד של ארבע כנפות אבל אם הוא רוצה ללבוש בגד של ארבע כנפות הוא חייב בציצית אין אפשרות ללבוש בגד של ארבע כנפות בלי ציצית.

[26] מתירוץ זה מוכח כהבנת הבית שמואל ולא כקרבן נתנאל שהרא"ש סובר שאין איסור בפילגש וצ"ע על דבריו.

אדם לא חייב לאכול בשר אבל אם הוא רוצה לאכול בשר הוא חייב שחיטה. אין אפשרות לאכול בשר בלי שחיטה. על מצוות אלו מברכים ברכת המצוות. 3. מצווה קיומית לגמרי שלעולם לא ניתן להתחייב בה- הרא"ש סובר שאין מציאות שמעשה הקידושין הוא מחויב שכן אדם שרוצה קשר עם אישה יכול גם ללא קידושין, וכן אדם שלא קיים פרו ורבו לא חייב להביא ילדים ע"י קידושין, נמצא שמצוות הקידושין היא קיומית ובחירית באופן מוחלט[27].

הרא"ש הוסיף שלכן המצווה מנוסחת בתורה לא בלשון ציווי, כי היא לגמרי קיומית ואילו מצוות שחיטה מנוסחת בלשון ציווי משום שכאשר אדם רוצה לאכול הוא חייב לשחוט.

לפי הרמב"ם למי שלא קיים פריה ורביה מצוות הקידושין היא מצווה מחויבת לגמרי. ולמי שקיים פריה ורביה מצוות הקידושין היא מצווה קיומית שניתן להתחייב בה- כי אין לאדם זה חיוב להתחתן ולחיות עם אישה אבל אם הוא ירצה לחיות עם אישה הוא יהיה חייב לקדש אותה תחילה כי אין דרך לחיות עם אישה בלי קידושין.

לדעת הרא"ש קידושין זוהי הדרך המועדפת לקשר בין איש לאישה, אולם לא הדרך המחויבת. התורה התירה לשאת פילגש, אולם קבעה מצווה במי שנושא אישה ע"י קידושין[28].

7. שיטת בה"ג והיראים

בה"ג והיראים לא מנו את מצוות הקידושין בכלל המצוות. **הנצי"ב במרומי שדה** כתב שכן דעת התוספות שכתבו (יד:) ששמחת יו"ט זוהי מצוה מדרבנן, ואם יש מצוה מהתורה בקידושין מדוע היא לא דוחה שמחת יו"ט? **לכן מוכרחים לומר שזוהי ג"כ מצוה מדרבנן ומהתורה יש רק מצוות פרו ורבו.**

[27] יש רמה נוספת של מי שפטור לגמרי כמו נשים במצוות שהזמן גרמן שגם אם נאמר שיש עניין שיקיימו הן וודאי בגדר של מי שלא מצווה ועושה כלל ולפי הרמב"ם והשו"ע ברכתן לבטלה כי הן לא יכולות לברך ולומר וציוונו בשונה ממי שייך במצווה והוא מצווה ועושה רק לא חייבו אותו.

[28] הרב סגליס אמר שצורת החיבור צריכה לבא מרצון דרך ברכת השבח וההכרה שיש אפשרות אחרת ואתה בוחר לא ללכת איליה ולא דרך ברכת המצוות דהיינו ע"י ציווי שיש בו ממד של כפייה. בית צריך להבנות מהכרה בחירית כיסוד של הנסירה שאישה הופרדה מהאיש כדי שבבחירה הם יחזרו ויתאחדו מחדש.
אולם נראה שזה לא קשור כי הקשר בין איש לאשתו גם לפי הרא"ש אינו בחירי כיון שאדם מחויב להביא ילדים לעולם. הקשר בין איש לאשתו ע"י קידושין הוא בחירי כי אדם יכול להתקשר לאישה גם בלי קידושין. ולכן נראה שזה לא קשור לבניין בית שצריך להיבנות מתוך בחירה כיון שהבחירה קיימת לכול השיטות שאדם בוחר עם מי להתחתן. ולגבי עצם החיוב להתחתן גם לרא"ש יש חיוב רק שלא חייב לבנות בית עם קידושין וכתובה ויכול לבנות בית עם פילגש.

ד. המגמות במערכת הקשר שבין האיש לאישה

אנו רואים שתי מגמות מרכזיות במערכת הקשרים שבין האיש לאישה: בפרק א בספר בראשית מדובר על פרו ורבו ובפרק ב על היציאה של האדם מבדידותו ומציאת השלמות שלו והטוב שלו בעצם הזוגיות. את שתי הדעות כלל הטור בדבריו בתחילת אבן העזר: "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו. יתברך שמו של הקב"ה שהוא חפץ בבריותיו שידע **שאין טוב לאדם להיות לבדו**, ועל כן עשה לו עזר כנגדו. **ועוד כי כוונת הבריאה באדם כדי לפרות ולרבות וזה אי אפשר בלא העזר ועל כן צוהו לדבק בעזר שעשה לו.** לכך חייב כל אדם לישא אישה כדי לפרות ולרבות. **הטור כותב** את שני המטרות של הקשר בין האיש לאישה. השלמת האדם והוצאת האדם מבדידותו ע"י פיתוח של קשר עמוק יותר מהקשר המיני חייתי, והמטרה של הפריה ורביה. **מהטור משמע** שהמטרות אינן סותרות אלא משלימות (עיין דרישה).

אולי הטור רוצה להדגיש שחייבים את שניהם. ואע"פ שכול אחת ממטרות אלו יכולות להתקיים ללא תלות בשנייה, הטור בא להדגיש שמימוש של ייעוד אחד מייעודי הנישואין אפשרי, אך לעולם יהיה חלקי. **החברה הפוסטמודרנית ניתקה בין הזוגיות למשפחתיות[29]. התורה חיברה ביניהם.** האדם יכול להשתמש ביצרו המיני להנאתו בלבד- להישאר בודד בבחינת "לתאווה יבקש נפרד" והוא יכול לבחור גם לא להוליד כלל. כך עשו כבר אנשי דור המבול וער בנו של יהודה[30]. **התורה מכוונת את האדם לקשר עמוק יותר עם בת זוגתו** קשר שאינו עראי ומזדמן כשל בעלי חיים "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי" "ודבק באשתו והיו לבשר אחד". **וכן מחייבת אותו לפרות ולרבות** ולהיות שותף ביצירה הגדולה מהכול של הבאת חיים לעולם.

[29] זוגיות ללא משפחתיות- זוגיות מתחילה בגיל צעיר ורבים האנשים שכלל לא רוצים להתחתן ולא רוצים ילדים. באירופה אחוז הילודה נמוך מאוד מה שיביא בקרוב להכחדה של עמים רבים. בקרב אלו שרוצים בשלב מסוים להתחתן ולהקים משפחה- המשפחתיות נדחית לגיל מאוד מאוחר לאחר עבר לא קטן של מערכות יחסים זוגיות. גם לאחר חתונה והבאת ילדים בקרב לפחות שליש הזוגיות מתפרקת ונוצרת זוגיות חדשה במנותק מהמשפחה הביולוגית. הנתק בא לידי ביטוי גם בתופעה של גידול ילד ללא אב למרות הקושי של הילד שיסבול מחסך אבהי והבאת ילדים מתרומת זרע ללא זוגיות- משפחתיות ללא זוגיות.

[30] הגמרא ביבמות (לד:) אומרת "בשלמא אונן, משום לא לו יהיה הזרע, אלא ער מ"ט עבד הכי? כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה". המדרש בראשית רבה (כג,ב) "ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה, א"ר עזריה בשם ר' יהודה בר סימון כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן לוקח לו שתים, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאלו אלמנה בחיה (נ"א בחיי בעלה) וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עקרים שלא תלד, והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה, הה"ד (איוב כד) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב, תדע לך שכן שהרי הברור שבהן היה למך ולקח ב' נשים, הה"ד ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה דעדה מיניה, ושם השנית צלה, שהיתה יושבת בצלו". יש לחדד שגם שהתורה התירה לשאת שתי נשים היה הבעל מחויב בכול חובותיו כבעל כלפי שתי נשיו. לא הייתה אחת מהן כמי שבאה לספק רק את הצד היצרי ללא הקומות הגבוהות יותר של הולדת ילדים זוגיות ועוד.

מטרות אלו באות לידי ביטוי בהסבר הפסוק "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד". מה הכוונה בשר אחד? **רש"י אומר** ש"והיו לבשר אחד" הכוונה ילדים: "הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד". זוהי היצירה המשותפת הכי עליונה ומיוחדת שלה שותפים בני הזוג. **הרמב"ן שואל** שגם הבהמות הופכים לבשר אחד ע"י הוולדות? שקיום המין זה לא חידוש שקיים אצל האנושות שאין אצל בעלי חיים. **הרמב"ן מסביר שהכוונה לזוגיות.** "והנכון בעיני כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן אבל יבוא הזכר על איזה נקבה שימצא וילכו להם ומפני זה אמר הכתוב בעבור שנקבת האדם הייתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו ודבק בה והייתה בחיקו כבשרו ויחפוץ בה להיותה תמיד עמו כאשר היה זה באדם הושם טבעו בתולדותיו להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהן עוזבין את אביהם ואת אמם ורואין את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד".

לדעת הרמב"ן "ודבק באשתו והיו לבשר אחד" זה לחזור למציאות המאוחדת של "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי". בשר אחד זה שהאישות אצל בני אדם שונה מהאישות שקיימת אצל בעלי חיים. איש ואישה זה לא כמו זכר ונקבה אצל בעלי חיים. כאן מדובר לשניים שהפכו לאחד מ"אני" ל"אנחנו". אצל בני אדם יש רובד עמוק יותר של אחדות מעין מה שאמר רבי אריה לוין לרופא "הרגל של אישתי כואבת לנו". יש כמה הבדלים בין אדם לבעלי חיים[31]. **כול החיות הזיווג שלהם אינו פנים אל פנים. התורה קוראת לזיווג "והאדם ידע את חווה אשתו". מה זה קשור לידיעה? דעת זה קשור לראש, להכרה, לנפש. הקשר המיני אינו רק פיזי, אלא קשר תודעתי.** אפשר לבחור לחיות כמו חיות אבל בזה אנו נבדלים מהחיות. **אצל בהמות לא יודעים מי בא על מי.**

המהר"ל בגור אריה כתב על קושיית הרמב"ן על רש"י: "ויראה דאין זה קשיא דאין לבהמה ייחס שיאמר על הולד "בן שור פלוני" אבל באדם יש לו ייחוס שנקרא פלוני בן פלוני וזה נקרא שבשרם אחד". **כוונת רש"י לא לגנים או לבשר, כי זה יש גם בבעלי חיים. רק אצל האדם יש מושג של משפחה- שהוא רואה את צאצאיו כחלק ממנו כבשר מבשרו כול החיים. לוולד יש אבא ואמא סבא וסבתא לכול החיים. ונראה שעומק כוונת רש"י שגם האיש והאישה נעשים לבשר אחד רק כאשר הם מולידים ילדים והופכים למשפחה.** עומק החיבור ביניהם נעשה כאשר הם רותמים את הקשר שלהם ליצירה עליונה ומשותפת של הבאת ילדים לעולם וגידולם. זוג שלא יצור יחד החיים הזוגיים שלו יהיו במשבר. **נמצא שהילדים הם חלק**

[31] למשל: האדם עומד זקוף, לאדם יש חכמה בינה דעת, מקום ההנקה אצל האדם הוא ייחודי ועוד. בכול דבר יש יוצאי דופן בעלי חיים שדומים בפרט זה לאדם, אבל רק לאדם יש את כול אלו יחד. (אישה מניקה נותנת לוולד בטחון עצמי, חום ואהבה, מזון שמונע מחלות ומחסן. חלב נותן קשר עין. משה רבינו מקבל זהות יהודית חזקה כי אימא שלו הניקה אותו).

מיצירת הזוגיות. רש"י כוון לפרק א ששם כתוב "פרו ורבו". המשפחתיות היא העיקר והזוגיות אמצעי לה. הזוגיות מתבטאת בפרו ורבו[32]. המהר"ל מסביר את רש"י שמשפחה הרואה עצמה כבשר אחד יש רק באנושות. קשר עמוק בין הדורות. אבא ואמא שמגדלים את הילדים ומתמסרים אליהם ולנכדיהם ורואים אותם כבשר מבשרם.

בפרק ב לא מדובר כלל על פרו ורבו אלא על עצם הזוגיות. הזוגיות היא העיקר והמשפחתיות אמצעי לה. האישה נבראה מהצלע של האדם משום שלא טוב היות האדם לבדו. הבדידות היא סבל לאדם. ללא אישה אדם אינו טוב.

לכול אורך הסוגיה ראינו את הדיון מה מעשה הקידושין בא לבנות לפי שיטות הראשונים השונות במגמות הללו. עד כמה מצוות הקידושין המבטאת את צורת ההתקשרות הנכונה והאידיאלית לפי התורה שבין האיש לאישה זוהי מצווה שעומדת מצד עצמה שיש לה תכלית ומטרה נעלית משלה בעצם בניין הזוגיות או שהיא חלק ממצוות פרו ורבו ומהתכלית של פרו ורבו והמוקד שלה זה יצירת מסגרת בריאה לצורך הבאת ילדים לעולם וגידולם.

ראינו אפשרויות שונות לפי הראשונים מתי מערכת יחסים זוגית היא איסור מתי היא מותרת ומתי היא הופכת ממש למצווה.

ונראה שרש"י לשיטתו שבביצה (לו:) **משמע שהגדיר כמו המרדכי שהמצווה היחידה היא פרו ורבו וקידושין זה סעיף בפרו ורבו. והרמב"ן לשיטתו שהגדיר שהקידושין והנישואין זוהי מצווה בפני עצמה שלא קשורה לפרו ורבו.** לפי הרמב"ן הקידושין והנישואין זוהי מצווה אחת שבאה ליצור קשר זוגי עמוק יותר כפי שראוי שיהיה אצל בני אדם בשונה מבעלי חיים. הנישואין לשיטתו מהווים חלק ממעשה המצווה כיון שרק כאשר אדם מכניס את האישה לביתו וחי עמה חיים שלמים משותפים בבית אחד הבאים לידי ביטוי בנפש ובגוף כאחד מתגלה הדבקות של "ודבק באשתו והיו לבשר אחד". לפי הרמב"ם הקידושין בפני עצמם גם לפני החיים המשותפים יוצרים חיבור שונה ממערכות היחסים המזדמנות והעראיות שהיו נוהגות לפני מתן תורה, שיכולות ליפול לתאווה והנאה רגעית בלבד (קדשה). הקידושין יוצרים התייחדות של האישה לבעלה בלבד ונכונות לקשר ארוך טווח ומחייב של שני בני הזוג שלא ניתן לפרקו בקלות. אין אפשרות לחיי אישות לפי הרמב"ם ללא אלו **וכן הדגיש המאירי** (פתיחה למסכת קידושין) שלפני מתן תורה לא היה קשר חזק בין בני הזוג ובכול קטטה

[32] לענ"ד גם לשיטות אלו יש ערך בזוגיות מצד עצמה וזוגיות טובה תביא למשפחתיות טובה אולם לשיטתם עיקר הערך של הזוגיות זה ההירתמות למשימה המשותפת של מצוות פרו ורבו ולא עצם היציאה מהבדידות. לכן מהרגע הראשון רותמים את הזוגיות למשימה של היצירה המשותפת של שני בני הזוג יחד בבניין המשפחה.

הם היו נפרדים. האישה לא הייתה תלויה בבעלה שייתן לה גט והיה לה הרבה יותר קל לסטות תחתיו ולא לעשות את החיובים שלה והמלאכות שהיא צריכה לעשות לטובת הבית ולנדור נדרים[33].

המתח בין המגמות הללו בא לידי ביטוי בהלכה שזוג שלא התברך בילדים במשך עשר שנים חייב להתפרק. אולם הפת"ש הקל (סימן קנד) לא להתגרש מאישה שנפשו קשורה בנפשה, זה בגלל שזהו מחיר גדול שההלכה לא מכריחה לשלם אותו בשביל קיום מצוות עשה. זה לא פחות מהפסד רכוש יותר מחומש, שאדם לא מחויב להפסיד בשביל לקיים מצוות עשה[34].

ה. סיכום קצר לשיטות הראשונים

מצינו שתי גישות מרכזיות בראשונים: גישה אחת המפרידה בין מצוות קידושין למצוות פרו ורבו וגישה שנייה המחברת ביניהם. גישה אחת שממקדת את מעשה הקידושין בבניין הקשר הזוגי הנכון שבין האיש לאישה וגישה שנייה שממקדת את מעשה הקידושין בבניין המסגרת הנכונה והיציבה של המשפחתיות והבאת הילדים לעולם.

<u>הגישה המפרידה:</u> לדעת הירושלמי ורבי יחיאל מפריז זוהי מצווה נפרדת שמברכים עליה ברכת המצוות והיא לא קשורה לפרו ורבו. **וכן לדעת הרמב"ן והריטב"א** זוהי מצווה נפרדת ביחד עם הנישואין שלא מברכים עליה ברכת המצוות והיא לא קשורה לפרו ורבו. **לדעת הרמב"ם** זוהי מצווה נפרדת שמברכים עליה ברכת המצוות והיא לא קשורה לפרו ורבו אך מצוות פרו ורבו קשורה אליה כי אפשר לקיים מצוות קידושין בלי פרו ורבו, אך אי אפשר לקיים מצוות פרו ורבו בלי קידושין. בנוסף מצוות פרו ורבו הופכת את מצוות קידושין למחויבת. **לדעת הרא"ש** זוהי מצווה נפרדת שלא מברכים עליה ברכת המצוות היא לא קשורה לפרו ורבו ופרו ורבו לא קשורה אליה. אולם לדעתו זוהי מצווה קיומית ולא חיובית.

לשיטות אלו בזוגיות לבד יש מצווה כאשר מתקשרים בדרך שהתורה התוותה גם אם לא מביאים ילדים לעולם. ההתמקדות של המצווה בדרך הנכונה איך מקיימים לפי התורה

[33] ואולי חז"ל המשיכו את המגמה הזו בכך שבתקופת האירוסין לא היה שום ביטוי פיזי חומרי לקשר וההתמקדות הייתה בקשר הנפשי למרות שהאישה כבר אשת איש לכול דבר. זה המשכת המגמה ליצור קשר עמוק וחזק בין בני הזוג ולא קשר שבנוי רק על הנאה חומרית רגעית. דרך אגב בהרבה מקומות בחז"ל האירוסין מבטאים קשר פנימי עמוק ונצחי, בברכות נז. כתוב "הבא על נערה מאורסה יצפה לתורה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורשה". בפסחים מט: כתוב "תנא רבי חייא כל העוסק בתורה לפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה". ועיין בעולת ראיה על "וארשתיך לי לעולם" שהצד הנצחי לפני ההופעה המעשית שלו מתבטא באירוסין שהם לעולם.

[34] אומנם גם לשיטתם יש מצווה נוספת שעוסקת בזוגיות והיא מצוות עונה אולם נראה ששתי המצוות הללו מתלכדות יחד- אין חיוב לבעול מדין מצוות פרו ורבו מעבר למצוות עונה.

מערכת יחסים נכונה עם אישה בשונה ממערכות היחסים המזדמנות והעראיות שהיו מצויות לפני מתן תורה (קדשה)[35]. מצוות פרו ורבו היא מצווה נוספת שעוסקת בתוצאה שיכולה להיוולד מקשר זה. הרמב"ם הדגיש שעצם מעשה הקידושין זה חידוש שהתורה חידשה בבניין המערכת הזוגית. לפי הרמב"ם אין יחסי אישות בלי קידושין. לפי הרא"ש יש יחסי אישות בלי קידושין (פילגש), אולם קידושין זוהי הדרך המועדפת שיש בה מצווה.

<u>הגישה המחברת:</u> לדעת הר"ן זוהי מצווה נפרדת ביחד עם הנישואין שלא מברכים עליה ברכת המצוות שהתכלית שלה זוהי מצווה אחרת- מצוות פרו ורבו. התוצאה של מצוות פרו ורבו תלויה בידי שמים לכן יש מצווה בפני עצמה (מצוות קידושין) בעצם ההשתדלות לקיים מצוות פרו ורבו גם אם בסופו של דבר ההשתדלות לא נשאה פרי ולא הגיעה לתכלית (בן ובת). אולם מי שברור שלא שייך מלכתחילה בתכלית לא שייך במצווה. לכן בקידושי אישה שאי אפשר לפרות ולרבות ממנה אין מצווה וכן אישה כיון שפטורה מפרו ורבו, פטורה גם ממצות קידושין ונחשבת רק למסייעת. אולם מערכת זוגית שיש לה אפשרות להגיע לתכלית יש בה מצווה עצמית. **לדעת המרדכי** יש רק מצוות פרו ורבו ותחילת המצווה במעשה הקידושין. קידושין זה סעיף בפרו ורבו. וכן משמע מרש"י (ביצה לו: ד"ה ולא מקדשין). **דעת התוספות לפי הנצי"ב והרא"ש לפי הר"י פערלא** שיש רק מצוות פרו ורבו מהתורה ואין מצוות קידושין כלל. מצוות קידושין דרבנן או הכשר מצווה.

לפי שיטות אלו עיקר מטרת הקשר בין איש לאישה בהבאת ילדים לעולם. תכלית הזוגיות היא המשפחתיות והקידושין יוצרים את המסגרת הנכונה לבניין המשפחה[36]**.** יתכן לומר לשיטתם שהקידושין יוצרים קשר חזק, קבוע ומחייב בין האבא לאימא וזוהי המסגרת הנכונה להבאת ילדים לעולם. ההשפעה של הקשר היציב בין האיש לאישה על הילדים הוא גדול וניכר במהלך כול שנות גידולם וחז"ל גילו לנו שהוא מתחיל עוד לפני הלידה- משעת הזיווג. קדושת הזיווג משפיעה על אופן יצירת הוולד וככול שהזיווג יהיה מתוך קשר יותר עמוק ואהבה אמתית ויציבה, כך הילדים יצאו יותר טובים. (עיין בגמרא בנדרים כ: על בני תשע מדות).

[35] החיבור והקישור בין האיש לאישה ע"י מעשה הקידושין יוצר קשר יותר מחייב ביניהם ולא קשר מזדמן, קשר שנעשה בפרהסיא ולא בסתר, קשר שאפשר לפרקו רק ע"י גט.

[36] ייתכן להוסיף שלדעתם מצוות פרו ורבו אינה רק עצם הבאת הילדים לעולם אלא היא מתמשכת גם לשותפות שלהם בגידולם כול החיים. פרו מלשון לפרות להביא פירות ורבו מלשון רבייתיהו דהיינו הגידול שלהם. ואע"פ שאין הוכחה שזה חלק מגדרי המצווה, אבל בהחלט ייתכן לומר שזה הידור בקיום המצווה. וראה בגרש"ק שהסתפק האם מקיימים מצוות פרו ורבו בגידול ילדים מאומצים כי חז"ל אמרו במגילה (יג.) שהמגדל יתום ויתומה בביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

השו"ע הגדיר את המצווה באופן זה (אבן העזר א, א): "חייב כל אדם לישא אשה **כדי לפרות ולרבות**", מוכח שנקט כראשונים שעניין המצווה בשביל לפרות ולרבות. ויש לדחות שכוונת השו"ע שמה שמחייב את הנישואין לכול אדם, גם למי שלא מעוניין בקשר עם אישה זה מצוות פרו ורבו, ולעולם דעתו כרמב"ם.

הרמ"א הוסיף את המגמה הנוספת בעצם הזוגיות "וכל מי שאין לו אישה שרוי בלא ברכה, בלא תורה כו', ולא נקרא אדם. וכיוון שנשא אישה עוונותיו מתפקפקים, שנאמר: "מצא אישה מצא טוב, ויפק רצון מאת ה'". **שבט הלוי** (י, רכג) כתב שמלבד החיוב של פרו ורבו ולערב אל תנח ידיך יש דין שלישי גם לזקן שלא יכול להביא ילדים לעולם והוא לא לעמוד בלא אישה[37] וכמו שכתוב בתורה לא טוב היות האדם לבדו. וזה החיוב אינו פוקע מהאדם לעולם. וזה גם משום חשש הרהור וגם משום שהשרוי בלא אישה שרוי בלא תורה בלא שמחה וברכה.

העקדת יצחק (שער ט) כתב שלאישה שני שמות כנגד שני תכליות: אישה שזה שם שמבטא את הייעוד הרוחני שלה, וחוה שמבטא את התכלית המשפחתית שלה- דהיינו את עניין ההולדה. אישה היא בת זוגו של האיש שנוצרה ממנו. וחוה היא אם כול חי היא היולדת ילדים ומניקה אותם. יש ערך בעצם היציאה של האדם מבדידות, יציאה מהאגואיסטיות והאינדיבידואליסטיות, והטבה לאישה שבאה לידי ביטוי בכול היממה בכול תנאי החיים המתחלפים. אולם השלמות של המצווה כאשר הם הופכים לאבא ואימא.

ו. נפק"מ נוספות לשאלה האם ברכת הקידושין היא ברכת השבח או המצוות

1. מי מברך

הריטב"א כתב שכיון שברכה זו היא ברכת השבח אין זה חיוב של החתן דווקא אלא חיוב לברך את ה' במעמד האירוסין והמנהג שמברך אותה השליח ציבור. **בדעת הרא"ש לא מוכרחים לומר כך,** ולכאורה אפ"ל שחיוב ברכת השבח הוא על החתן שעושה את הקידושין שעליו לתת שבח והודאה על שנכנס לקדושת חופה וקידושין. **וכ"כ המנחת אשר** (בראשית סימן כח) שאם ברכת האירוסין היא ברכת המצוות מברך השליח שמקיים את מצוות הבעלים. ואם ברכת האירוסין היא ברכת השבח ייתכן שדווקא החתן מברך כי רק לו יש מצוה לשבח ולהודות ולא לשליחו.

[37] השערי צניעות (עמוד פז) כתב שמסופר שלאחר שאשתו השנייה של החת"ס (בתו של רעק"א) נפטרה והוא היה בערך בגיל שבעים הוא לא התחתן ואשתו באה אליו בחלום ורמזה לו שהבית צריך שמירה ולכן הוא התחתן שוב עם אלמנה של גאון חשוב.

המנהיג (קי) סובר שאחר מברך כיון שהחתן טרוד[38]. **המרדכי** (קלא) כתב שהחתן לא מברך כדי שזה לא יראה כיוהרא (שהוא לא טרוד).

הרמב"ם והטור והשו"ע (לד, א) סוברים שהחתן מברך ואם שלח שליח לקדש השליח מברך. מנהג ג'רבא שהחתן מברך וכן מנהג התימנים. **ביב"א** (ד, ז) הביא מתשובת ר"א בן הרמב"ם שהובאה בספר מעשה רוקח שיש חילוק בין ברכת הקידושין לשבע ברכות. שברכת קידושין זוהי ברכת המצוות ולכן החתן שהוא עושה את המצווה צריך לברך ושבע ברכות אלו ברכות השבח ותפילה בעד החתן והכלה וישראל ולכן ראוי שיברך אותם הגדול של הנמצאים שם. **היב"א הוסיף שאם החתן מתכוון לצאת והמברך להוציא אין בעיה גם לדעת הרמב"ם והמברך הוא כשלוחו.** והביא תשובת הרמב"ם שמשמע ממנה שגם בזמנו הגדול שבקהל ברך ברכת אירוסין. **בילק"י** (עמוד קמ) כתב שהכנסת הגדולה והשדי חמד כתבו שמנהג הספרדים שאחר מברך וכן נהג הרב עובדיה. **הבא"ח** (שופטים אות ב) **כתב שלרמב"ם אם המברך לא כיון להוציא את החתן והחתן לא כיון לצאת הברכה לבטלה.**

הרמ"א (סעיף א) הביא שהמנהג שאחר מברך. **הבית שמואל** (לד, ב) **כתב בשם הפרישה שאחר מברך, כדי לא לבייש את מי שאינו יודע. וכ"כ הסמ"ק** (קפג) **וכ"כ הט"ז** (לד, א) בשם מהרש"ל והוסיף שזה כמו קריאת התורה שאין העולה קורא אלא השליח ציבור.

האגרות משה (פז) **פסק שמעיקר הדין זה חיוב של החתן** רק שכדי לא לבייש את החתן אחר מוציאו לכן החתן חייב לכוין לצאת בברכה שהיא ברכה שלו. **והוסיף שגם לדעת הרא"ש שזוהי ברכת השבח תיקנו את התקנה באופן שחיוב ברכת השבח היא על החתן.**

הפת"ש (לד, א) **כתב בשם הנודע ביהודה** (תנינא אבן העזר א) **שיש לחוש לרמב"ם שזה חיוב של החתן וצריך כוונת שומע ומשמיע.** והטעם שהחתן לא מברך זה כדי לא לבייש את עמי הארץ כדברי הב"ש. לכן הוא פסק שאם החתן חרש לא יברכו ברכת אירוסין כיון שהוא לא שומע וזוהי ברכה לבטלה. **אולם הוא הסתפק אם הכלה מחויבת בברכת הקידושין** ואז צריך לברך כדי להוציא אותה יד"ח, אך בחרש שנשא חרשת וודאי שאין לברך. האישה וודאי שייכת בברכת הגפן כי היא שותה **לכן כתב הילק"י** (עמוד קמב) בשם הרב מבריסק שצריך לכוון להוציא את החתן בשתי הברכות ואת הכלה בברכת הגפן. וכן ראיתי שמובא בשם **הרב אלישיב והגרש"ז אוירבעך** שהכלה לא צריכה להתכוון בברכת אירוסין. **בקובץ מבקשי תורה**

[38] לטעם המנהיג אם הרב לא מברך בכוונה יצא שכרו בהפסדו שסתם הפסיד לחתן את מעלת הברכה היקרה הזו.

כתב שהרבה גדולי ישראל הורו שהכלה לא תענה אמן אחר ברכת האירוסין כדי שלא יהיה הפסק לברכת בורא פרי הגפן.

לדעתם הכלה לא מחויבת בברכה זו[39]. אולם לענ"ד לא צריך לעורר על כך כיון שנראה שזה לא הפסק אם היא עונה אמן שהרי לסוברים שזוהי ברכת השבח הכלה וודאי שייכת בשבח ולסוברים שזוהי ברכת המצוות לא ברור שהכלה לא מחויבת במצוות קידושין. מהרמב"ם משמע שהיא פטורה מפרו ורבו אבל לא כתוב בשום מקום שהיא פטורה ממצוות קידושין[40]. והבא"ח הביא שיטות שגם הכלה מחויבת בברכה כיון שגם היא ניתרת לחתן ע"י הברכה לכן נלענ"ד שזה לא ייחשב הפסק כיון שהיא עונה כדי לחוש לשיטות אלו ולכן לא חייבים לעורר על כך.

בנוסף צריך שלא יהיה הפסק בדיבור לא קשור מהברכה עד לאחר נתינת הטבעת כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לעשיית המצווה.

2. עובר לעשייתן

הרי"ף (מובא בשו"ת הרא"ש) והרמב"ם סוברים שברכת אירוסין דינה ככול ברכת המצוות ומברכים אותה קודם מעשה הקידושין. **יש ראשונים** שחלקו וכתבו לברך לאחר מעשה הקידושין.

הראב"ד והמאירי כתבו שיש לחשוש שמא אחר שיברך האישה תחזור בה ולא תרצה להתקדש ונמצא שברכתו לבטלה.

הרשב"א כתב שרק ברכות שמוזכר בהם מעשה המצווה מברכים לפני.

[39] **הבן איש חי** (שנה ראשונה פרשת שופטים סעיף ב) **כתב בשם הנודע ביהודה שהרב צריך לכוון להוציא גם את הכלה בברכת הקידושין כי גם היא ניתרת לחתן ע"י הברכה אולם רוב הפוסקים כתבו שמוציא רק את החתן בברכת הקידושין** וכ"כ משפט הכתובה (עמוד תכז) להלכה. וזה לשון הבא"ח: "ומשורת הדין אם מקדשה ע"י עצמו הוא יברך, ואם ע"י שליח יברך השליח במקומו, אך נהגו בכ"מ שאין החתן מברך אלא מסדר הקידושין הוא מברך כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לברך, נמצא הברכה דמברך האחר, הוא כדי להוציא את החתן ידי חובה דעליו מוטלת הברכה, לכן יזהר המברך לכוין להוציא החתן י"ח, וגם החתן יתן דעתו היטב על הברכה ויתכוין לצאת י"ח, **וטוב להזהיר גם להכלה שתכוין דעתה ותשמע הברכה ויתכוין המברך גם עליה,** ועיין בית שמואל סי' ל"ד סעק"ב ונודע ביהודה מ"ב באה"ע סי' א' ועוד אחרונים מ"ש בזה, **ולדעת הרמב"ם אם לא כוין המברך להוציא י"ח ולא כוין החתן לצאת י"ח הוי ברכה לבטלה,** ואף על גב דהרב באר שבע ז"ל דף קי"א כתב טעם אחר משום דהוי ברכת שבח והודאה על קדושתן של ישראל ע"ש, ועיין בכנה"ג ולפי האי טעמא אם לא כוין החתן לית לן בה, מ"מ צריך לחוש לדעת הפוסקים דכתבו טעם הראשון, ומה גם דלדעת אבי התעודה הרמב"ם ז"ל מוכרח לכוין". **משפט הכתובה** (עמוד תכז) **העיר על הבא"ח שנראה שגם אם לא כיוונו במפורש הברכות לא לבטלה כי בסתמא כולם מכוונים לצאת.**

[40] והראה לי הרב ינון ביטון שמפורש ברמב"ם בספר המצוות בסיום מצוות העשה שם הוא מנה את המצוות שנשים פטורות וכתב שהן פטורות מפרו ורבו ולא הזכיר שהן פטורות ממצוות קידושין.

הריטב"א כתב שכיון שברכה זו נתקנה על קדושתם של ישראל יש לברכה לאחר מעשה המצווה כמו ברכת הקידוש שמברכים לאחר התקדש השבת והחג.

התוספות פסחים (ז.) כתבו בשם ר"ת שמברכים לאחר מעשה הקידושין אפילו שזוהי ברכת המצוות משום שאחר מברך ולא עושה המצווה ובכול ברכה שאחר מברך מברכים לאחר העשייה.

הרא"ש כתב שהברכה היא ברכת השבח שתיקנו חכמים לשבח את הקב"ה בשעת האירוסין וברכת השבח נאמרת לאחר המעשה שעליו משבחים. הקרבן נתנאל כתב שמהרא"ש משמע שמברכים את הברכה לאחר הקידושין. אולם הרא"ש בתשובה סתר את עצמו וכתב שיש לברך לפני הקידושין.

השו"ע (לד, ג) פסק שאם לא ברך קודם הקידושין לא יברך אח"כ. **הרמ"א פסק** שיברך יחד עם השבע ברכות. וכתב שכן נהגו שאפילו אם התארסו לפני כן לא מברכים ברכת קידושין עד שעת החופה. הרמ"א הוסיף שחוזר ומקדש כדי שהקידושין יהיו סמוכים לברכות. **הגר"א** (אות ט) כתב ששיטת הרמ"א מסתדרת לסוברים שהברכה היא ברכת השבח או גם לסוברים שזוהי ברכת המצוות כיון שהמצווה לא הסתיימה וכמו שכתבו התוספות שניתן לברך בשעת הנענועים. **בחידושי רבי שמואל** כתב שהכרעת ההלכה היא שאפשר לברך אחרי הקידושין משום שברכת האירוסין היא ברכת השבח.

ז. להוציא ידי חובה ברמקול את החתן בברכת הקידושין

ויש להעיר שלכאורה כאשר מוציאים ידי חובה יש בעיה לברך ברמקול כי הקול שיוצא מהרמקול אינו קולו של האדם אלא קולו של המכשיר ולכן אדם לא יכול לצאת ידי חובה. וכמו שאדם לא יכול לצאת ידי חובה ע"י קלטת. ותמיד שצריך להוציא ידי חובה אי אפשר להיעזר ברמקול לכן **ההליכות שלמה** (עמוד שכט) **כתב שלא יוצאים ידי חובת מקרא מגילה בשמיעתה ע"י רמקול או טלפון לפי שאינו שומע קול אדם, אלא את קול מכונה.** והביא שהגרש"ז היה קורא כול שנה לפני אמו הרבנית בקול רם סמוך אליה כדי שתשמע את קולו בלי שתזדקק למכשיר השמיעה שהשתמשה בו. **לכן מי שיש לו מכשיר שמיעה חייב להורידו ולעמוד קרוב לחזן ודין זה קיים גם בשופר, גם בזכור וגם במגילה.** הרב אויירבעך הסביר שהוא שומע רק קול דיגיטלי. זה כמו לשמוע רדיו שלא יוצא ידי חובה[41]. **והרב שטיינמן** (עמוד

[41] **המנחת שלמה** (א,ט) דן בזה והביא שהחזו"א אמר לו: "כיון שהקול הנשמע נוצר ע"י המדבר וגם הקול נשמע מיד כדרך המדברים "אפשר" דגם זה חשיב כשומע ממש מפי המדבר או התוקע, וכמדומה לי שצריכים

תריט) אמר שצ"ע אם להקל בזה והצד שיש להחמיר כי זה לא הקול של האומר אלא קול חשמלי. **ובזימון אין שום בעיה לזמן ע"י רמקול בגלל ששם העיקר זה לא השמיעה אלא שיודע שהלה מברך.**

ויש מקלים לכול מי שסמוך למברך כי הם יכולים לשמוע את קולו גם ללא הרמקול וכול שאילו היה מסיר את הרמקול היו שומעים את קולו יוצאים ידי חובה. אולם יש חולקים. הרב עובדיה הקל בזה אבל כדי לצאת ידי חובה לכו"ע יותר טוב לומר לכולם ברמקול שיחזרו מילה במילה יחד עם המברך או לא להשתמש ברמקול כלל.

לפי"ז איך משתמשים היום בחופות ברמקול? הרי הרב מוציא את החתן ידי חובה בברכת הקידושין? ועוד שצריך תשעה עונים לשבע ברכות כי ברכת חתנים חייבת עשרה ואם לא זוהי ברכה לבטלה? והשו"ע כתב (לד, ד) שגם ברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה? **ובאמת התשובות והנהגות** (א, תשמג) **אסר שימוש במיקרופון בחופה** שהמיקרופון אינו קול ואין יוצאים בו. **והובא בשם הרב אלישיב** שכיון שצריך עשר בברכות אין לברך ברמקול שזה לא הקול של המדבר זה כמו טייפ או טלפון. והרב נויברט מקדש להלכה בלי רמקול. **אולם להלכה אנו מעוררים לברך בקול רם כדי שיהיו עשרה שישמעו את קול המברך עצמו באופן שגם בלי הרמקול היו שומעים אותו. וכן לברך בקול רם כדי שהחתן ישמע את הברכה גם אם לא היה רמקול. וכ"כ משפט הכתובה** (עמוד תפח) להקל כי אפילו ברכות קידושין לסוברים שהם ברכות המצוות והמסד"ק הוא שליח החתן לברך אין להקפיד אם יאמר ברמקול מפני שהחתן עומד לידו והוא בוודאי שומע גם בלי הרמקול. וכ"ש לסוברים שברכות הקידושין הם ברכות השבח שאז לא מכוונים כלל להוציא ידי חובה וכ"ש בברכות הנישואין שכמעט לכו"ע הם ברכות השבח שהן נתקנו לכבוד הנאספים. ובדברים המוטלים על הציבור אין דיני הוצאת ידי חובה. **וכן דעת הרב מרדכי אליהו** שניתן לקדש ברמקול. **וכ"כ הגר"י קנייבסקי** (קריינא דאיגרתא ב, פב) **לגבי קריאת התורה** שיכול ספרדי לקרא לציבור אשכנזי או להפך כול אחד בהברה והטעמים שלו כי אין שם ממש הוצאת ידי חובה אלא חובת הציבור ומי מהציבור שעומד לברך אומר כפי שהוא נוהג ויודע. **משפט הכתובה הוסיף** (ח, עמוד תלא) שבקרבת המברך בוודאי שומעים את קולו וא"כ אף שהם תרי קלי (המברך והרמקול) כשהם מאותו אדם משתמעי. **ועוד** שעיקר הצורך בעשרה הוא מפני כבוד החתן ולא מדין דברים שבקדושה ועכ"פ העשרה לא שומעים כדי לצאת ידי חובה אלא כדי לדעת מתי לענות אמן.

לומר לפי"ז דמה שאמרו בגמ' אם קול הברה שמע לא יצא, היינו מפני שקול הברה נשמע קצת לאחר קול האדם משא"כ בטלפון ורם - קול, ולענ"ד הוא חידוש גדול מאד ואין אני מבין אותו".

ח. הערה בדין אמצעי מניעה – לאור החיבור של התורה וחז"ל בין הזוגיות לפרו ורבו

ראינו שהזוגיות והמשפחתיות כרוכות זו בזו כאש בגחלת. שיש יצירה משותפת, המשכיות משותפת, שיש חיבור של הזוגיות לנצח זה מעמיק אותה. לפי צורת ההסתכלות היהודית ילדים זה שמחה וזה רק מחזק את הקשר בין בני הזוג. זה לא אמור לפגוע בקשר אלא להעצים אותו. ילד אינו עול - הוא מחבר. לכן בצורה טבעית קשר זוגי תקין בין איש לאישה מכניס להריון. בנוסף ילד נורמאלי יכול לגדול רק בבית חם ואוהב ע"י הורים ביולוגיים הרואים בו עצם מעצמם ובשר מבשרם המגדלים אותו ודואגים לכול מחסורו. ישנה תופעה אוניברסאלית שגם זוגות שלא מקפידים שהקשר ביניהם יהיה רשמי וחוקי יוצרים קשר כזה ברגע שהם רוצים להביא ילדים לעולם. בגלל החיבור היהודי הטבעי בין הזוגיות למשפחתיות, בדורות הקודמים כלל לא דנו באמצעי מניעה לפני החתונה[42]. התורה מצווה את האדם לפרות ולרבות למרות שזה דבר טבעי כדי שאדם יחסר מעצמו ממון ונוחות ויביא ילדים לעולם. היום צריך לחנך לערך של הבאת ילדים לעולם, להבין ששם נמצאת השמחה והאושר שאין לו

[42] **מוסכם על הפוסקים שלפני הלידה הראשונה אסור למנוע הריון בין כאשר בני הזוג רוצים לבסס יותר את הקשר שלהם ובין כשהם בעומס לימודים או שהם חוששים מבעיות כלכליות.** הטעם המרכזי שמעת שהגיע אדם לגיל 20 חלה עליו חובה גמורה לקיים מצוות פרו ורבו. **וכן מבחינה מוסרית הזוגיות וההורות ביהדות באות כאחת.**

בשו"ת בני בנים (ד,טו) כתב שאין היתר למנוע נישואין לפני הלידה הראשונה אולם אם בשל כך הנישואין יתעכבו יש להתיר למנוע לשישה חודשים כי החתן רשאי לבחור להיות מלח שעונתו פעם בשישה חודשים וממילא לא יקיים פריה ורביה באותו פרק זמן. והטעם שדחיית גיל הנישואין היום גורמת מכשולים עצומים. וכן הקל להגדיר כשעת הדחק ששני בני הזוג נמצאים במסגרת לימודים לחוצה במיוחד דוגמת לימודי רפואה שאין מי שיכול לעזור להם ולהערכתם אם יכנסו להריון ולידה אחד מבני הזוג יאלץ לוותר על חלומו לתרום לציבור במקצוע המתאים לו.

לכן לפני הלידה הראשונה יש להחמיר וללא שעת דחק גדולה אין להקל. ושעת דחק גדולה היינו מחלה נפשית או גופנית וכן בני זוג שהקשר ביניהם לא יציב ויש חשש שיאלצו להיפרד שטוב שימנעו את ההיריון עד שיבססו את הקשר ביניהם.

הרב צריך לשאול מה הסיבות שרוצים למנוע. יש אשה שפיטרו מהעבודה ורוצה למנוע כי אם היא תכנס להריון היא לא תמצא עבודה. כדאי לשמוע תמיד את שני בני הזוג. **זה חוסר אחריות של הרב אם הוא אוסר סתם בלי לשאול ולשמוע את כול הסיפור או מתיר סתם.** מעשה ששאלו רב אם מותר לקחת אמצעי מניעה בלי לפרט לו את הסיפור והוא אמר שאסור, ובסוף האישה ילדה תאומים והתרסקה נפשית ופיזרו את הילדים שלה כי היא לא מסוגלת לטפל בהם. מאידך היום מבקשים זוגות רבים לדחות רק בגלל שהם בלימודים אקדמאיים או חוששים איך לפרנס את התינוק ובעיקר בגלל השפעת התרבות המערבית שהם רוצים קודם לטייל ולחוות את הזוגיות בלי ילדים בתמונה שיפריעו. **הרב פינשטיין כתב** (ד, לב) "יש לו לבטוח בהשי"ת שימציא לו פרנסתו ברווח אף כשיהיו הרבה בנים ובנות ואין להתירו למנוע מפרייה ורבייה דוודאי מוכן מהשמים פרנסה גם על כול מה שיוליד". **ונראה שכוונתו לא לעשות חשבונות יתירים ולהאמין שכול ילד שנולד גם הפרנסה מגיעה עמו** אך אין כוונתו לסמוך על הנס במקום שיש בעיה ממשית. יש היום מצבים של משפחות גדולות למעלה מכוחן הפיזי הנפשי הכלכלי והחינוכי ומצבן על גבול האסון. לאם אין כוח להחזיק את עצמה והם לא יכולים לטפל בילדים כמו שצריך ולחנכם לתורה ויראת שמים. זה חילול ה' לחשוב שההלכה היא המחייבת אותם במצב הזה.

תחליף ולשים לב שלא העצמנו את החשיבות של הקריירה הלימודים או ההגשמה העצמית הפרטית על חשבון ההגשמה האמיתית שבאימהות והאבהות היהודית[43].

[43] המקורות שצריך לקחת אותם בחשבון כאשר דוחים הריון הם:
"3 מפתחות בידיו של הקב"ה": צריך לדעת שהריון זה דבר ניסי שאינו בידינו. אדם צריך לדעת שבידו רק לסגור ולא לפתוח. לכן גם כול המושג של תכנון משפחה מצד האמת הוא לא נכון, כי א"א לתכנן אפשר רק למנוע. המתכנן מניח מראש שעתותיו בידו ויהיו לו כך וכך שנים להוליד וכאשר ירצה יופיעו הילדים כבקשתו אבל האמת שהדבר אינו בשליטתו. איש לא יכול לדעת כמה ילדים יבואו וכמה, מי יחייה או מי ימות ומי יהיה בריא ומי חולה. לכן דרשו חז"ל שיש מצווה של לערב אל תנח ידיך. שהרי בועז ששים ילדיו מתו ורק עובד שנולד לזקנותו התקיים ור"ע 24 אלף תלמידיו מתו ונשארו רק חמישה.
אחרי השואה יש צורך בהשלמה בנוסף יש הרבה התבוללות והרבה הפלות "חוקיות" בארץ. (בשנת 2004 היו 20,378 הפלות חוקיות). בשו"ת חלקת יעקב (אבה"ע סא) כתב "לדאבוננו הגדול לאחר החורבן הגדול שראינו בעיננו שממשפחות גדולות ועצומות לא נשאר אלא הקטן שבהם. צריכין להתעמק בתוצאות האלו מלמנוע הריון שאפשר מהריון הלזה יוולד גדולות ונצורות כי מי יעמוד בחקר ה' וקורא הדורות מראש".
ישנה טענה של "בהדי כבשי דרחמנא למה לך" שנאמר בגמרא לגבי הנושא של פרייה ורבייה. אדם לא יודע מה יהיה מחר, והוא צריך לקחת בחשבון שהכול לפעמים יכול להיות הפוך ממה שהוא חושב שהולך להיות.
חז"ל התייחסו לכך בחומרה לכן נפסק בשו"ע (אבה"ע א,א): "כל מי שאינו עוסק בפרייה ורביה כאלו שופך דמים וממעט את הדמות וגורם לשכינה שתסתלק מישראל". לכן הרמב"ם פסק (אישות טו,א) שמי שלא קיים פרו ורבו שחייב לבעול בכול עונה עד שיהיו לו בנים למרות שאשתו מוחלת לו על מצוות עונה.
יש נשים שלקחו גלולות ואח"כ היו צריכות טיפולים, אדם יכול להרוס. (אומנם חנה קטן אמרה שהאמצעי היחידי שיכול לסכן את הפוריות של האישה זה התקן תוך רחמי. השימוש בגלולות אינו מסוכן אינו פוגע בפריון והשפעתו הפיכה)
כדאי ללדת את כול הילדים עד גיל 33 אח"כ יותר קשה ללדת וגם יש יותר מומים.